

UCHWAŁA NR XI/77/19
RADY MIEJSKIEJ WE WŁOSZCZOWIE
z dnia 19 września 2019r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2019-2022

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 i 1309, 1571, 1696) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 poz. 2067 i 2245, z 2019 r. poz. 730 i 1696) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2019-2022”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2019-2022” został pozytywnie zaopiniowany przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Włoszczowa.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Grzegorz Dudkiewicz

UZASADNIENIE

Zgodnie z treścią art. 87 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, zaś zgodnie z treścią art.87 ust. 3 ustawy, gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

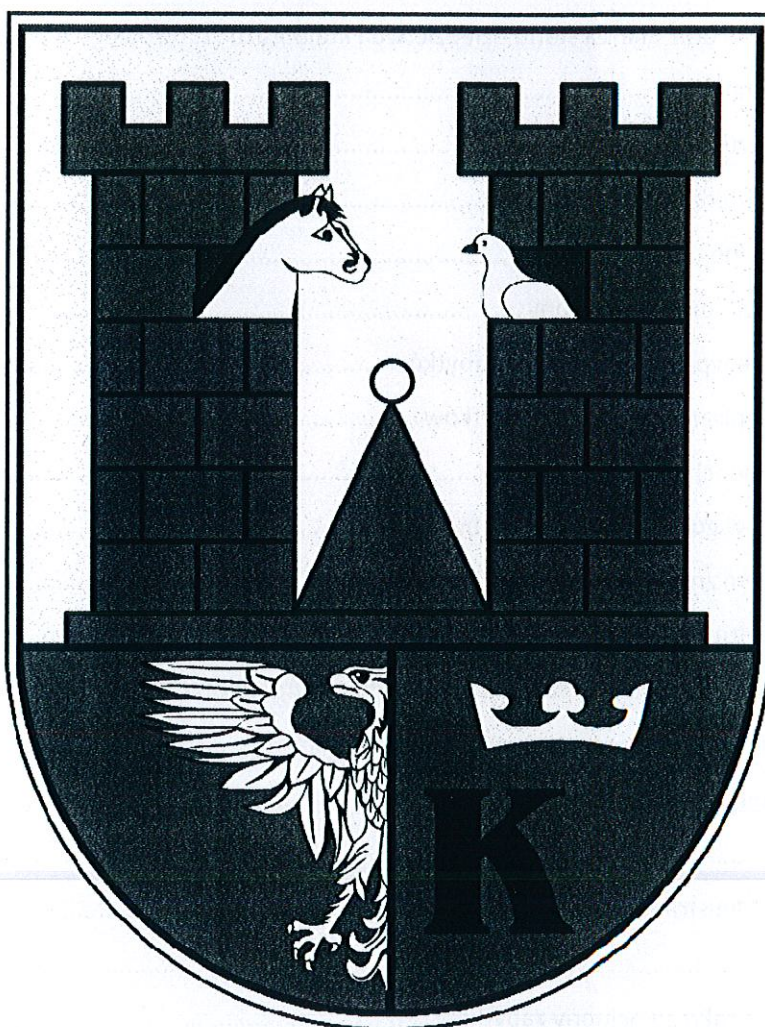
Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2019-2022 stanowi kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2014-2018. Opracowanie to zostało zaktualizowane w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowane do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2019-2022 został pozytywnie zaopiniowany przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach (pismo z dnia 4 lipca 2019 r., znak: ZRRiD.RN.5120.3.2019).

Projekt uchwały w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Włoszczowa na lata 2019-2022 poddany został konsultacjom z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy w trybie Uchwały Nr L/371/10 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 5 listopada 2010 roku w sprawie szczegółowego sposobu konsultowania z Gminną Radą Działalności Pożytku Publicznego lub organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie projektów aktów prawa miejscowego Gminy Włoszczowa w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji.

Konsultacje zostały przeprowadzone w dniu 11 lipca 2019 r. z Gminną Radą Działalności Pożytku Publicznego na podstawie § 10 ust. 8 Uchwały Nr XXXI/280/17 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 30 listopada 2017 roku w sprawie trybu powoływania członków oraz organizacji i trybu działania Gminnej Rady Działalności Pożytku Publicznego. W wyznaczonym terminie konsultacji, Gminna Rada Działalności Pożytku Publicznego wyraziła opinię pozytywną co do przedłożonego projektu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WŁOSZCZOWA NA LATA 2019 - 2022

OPRACOWANIE:
mART Marta Danielska
gez.wroclaw@gmail.com

CZERWIEC 2019

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	13
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	16
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	20
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy..	20
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	27
5.2.1. Charakterystyka gminy	27
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	28
5.3. Krajobraz kulturowy - dziedzictwo materialne	29
5.4. Dziedzictwo niematerialne	41
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	44
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	45
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	48
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	49
5.7. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków	50
5.8. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy Włoszczowa	53
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	54
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	57
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	61
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	63
9.1. Dotacje	64
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	68
9.3. Środki europejskie.....	69
10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków.....	72
11. Bibliografia	75
12. Spis tabel i rysunków	76
13. Załączniki.....	76

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Włoszczowa (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. GPOnZ określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania określonych w nim zadań.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Włoszczowa na lata 2014 - 2018, który został przyjęty uchwałą nr XL/370/14 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 18 września 2014 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnoszą się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Konieczność opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie:

„1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;

3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;

4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych”.

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:** określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 19). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku (art. 9). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19:** wskazuje, że „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym:

• **Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw** (Dz. U. 2017 r. poz. 1595).

• **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

• **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1202 ze zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

• **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 799 ze zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

• **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 121 ze zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 ze zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 450 ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (t. j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.
- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113 poz. 661).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. nr 124, poz. 1304), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. nr 30, poz. 259).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. nr 89, poz. 510).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 720 ze zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 574 ze zm.) mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 553).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Obecnie przygotowany jest projekt Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Obowiązujący dotychczasowy program zakończył się w dniu 31 grudnia 2017 r.

Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2018 - 2021 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych

systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo - kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć, jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii, jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• **Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030**

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 roku, Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015 - 2020, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego;
- **powiatowym:** Strategia Rozwoju Powiatu Włoszczowskiego na lata 2014 - 2020.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy Włoszczowa.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

• **Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku**

Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 roku została przyjęta uchwałą nr XXXIII/589/13 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 16 lipca 2013 r. To trzeci zaktualizowany dokument w tym zakresie.

Jest to nadrzędny dokument określający sześć celów strategicznych i główne kierunki rozwoju regionu, wizję oraz misję województwa świętokrzyskiego.

Poniżej wskazano tylko te cele i zadania, które są związane z ochroną zabytków:

Cel strategiczny 2. Koncentracja na kluczowych gałęziach i branżach dla rozwoju gospodarczego regionu.

Kierunek 2.4 Pakietyzacja i komercjalizacja produktu turystycznego - czyli rynkowa gra zespołowa.

Ambitnym wyzwaniem jest umiejętne skonstruowanie produktu turystycznego wyróżniającego województwo świętokrzyskie (połączenie wielu elementów kulturowych, uzdrowiskowych, przyrodniczych, historycznych, kulinarnych w jedną atrakcyjną całość). Rozwiązaniem umożliwiającym pełniejsze wykorzystanie potencjału turystycznego przyrodniczego regionu, wysokiego zróżnicowania wewnątrzregionalnego oraz wielowiekowego i bogatego dziedzictwa kultury materialnej i duchowej jest pakietyzacja (kompleksowość) oferty turystycznej. Powinna ona opierać się na wspólnym zaangażowaniu usługodawców rynku turystycznego w tworzeniu wspólnych (często wiązanych) inicjatyw, atrakcji, biletów. W pierwszej kolejności należy skoncentrować się na rozwoju produktu turystycznego w układzie wewnątrzregionalnym, zorientowanym na turystykę „weekendową”.

Realizacja powyższego celu winna obejmować m.in.:

- rozbudowę i modernizację infrastruktury turystycznej oraz wzmocnienie potencjału turystycznego regionu;
- wsparcie władz samorządowych w zakresie promocji regionu, wykorzystującej zróżnicowane kanały dotarcia do potencjalnego klienta;
- dalszy rozwój turystyki wydatnie wykorzystującej bogate dziedzictwo kulturowe regionu (m.in. turystyki kulturowej, edukacyjnej, geologicznej, rodzinnej, sportowej, wypoczynkowej, alternatywnej tzw. „zielonej turystyki”);
- konsekwentny rozwój specjalności w zakresie turystyki zdrowotnej (uzdrowiskowej, rehabilitacyjnej, profilaktycznej, rewitalizacyjnej i geriatrycznej);
- wspieranie szkoleń zmierzających do wzrostu standardu świadczonych usług turystycznych.

Cel strategiczny 3: Koncentracja na budowie kapitału ludzkiego i bazy dla innowacyjnej gospodarki.

Kierunek 3.1. Sprzyjanie kumulowaniu kapitału ludzkiego czyli zdrowi, kreatywni i wykształceni ludzie jako podstawa myślenia o pomyślnej przyszłości.

Realizacja powyższego celu winna obejmować m.in.

- pełne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, ułatwianie dostępu do dóbr kultury, między innymi poprzez digitalizację zbiorów dziedzictwa kulturowego.

W strategii omówiono zagadnienie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego województwa. Uznano, że województwo świętokrzyskie posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, które wpływają na pozytywny wizerunek regionu i stanowi podstawę oferty turystycznej regionu.

- **Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015 - 2020**

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015 - 2020 została opracowana w grudniu 2014 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2006 - 2014. Jest to najważniejszy dokument dotyczący gospodarki turystycznej w regionie.

W Strategii wymieniono i opisano walory turystyczne województwa świętokrzyskiego. W analizie walorów turystycznych regionu, zwrócono szczególną uwagę na walory antropogeniczne, będące efektem działalności człowieka. Dbałość o zabytki w województwie, sprawiła, że obiekty zostały oddane szczególnej ochronie prawnej i obecnie region może się poszczycić zabytkami, muzeami, instytucjami kultury i sztuki, które składają się na unikatową ofertę turystyczną w skali krajowej i europejskiej. Najwięcej zabytków nieruchomych na terenie województwa to obiekty sakralne, mieszkalne i zabytkowe obszary zieleni. Najmniej zabytków można wyróżnić w kategorii zamków i budowli obronnych. Istotną działalność promującą dziedzictwo kulturowe województwo prowadzą muzea.

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą XLVII/833/14 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 22 września 2014 r. Pierwszy Plan zagospodarowania przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą nr XXIX/399/02 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 26.04.2002 r.

Plan określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej przedstawia jednocześnie wizję zagospodarowania przestrzennego regionu świętokrzyskiego na najbliższe 25 - 30 lat.

W planie w rozdziale V. Uwarunkowania i problemy występujące w poszczególnych dziedzinach zagospodarowania przestrzennego, podrozdział 4. Dziedzictwo kulturowe, omówiono specyfikę kulturową regionu, główne uwarunkowania ochrony i zagospodarowania przestrzeni kulturowej, ochronę dziedzictwa kulturowego, główne problemy i obszary problemowe, uwarunkowania ochrony krajobrazu. Podkreślone zostało także znaczenie promowania dziedzictwa kulturowego przez turystykę oraz konieczność kompleksowego przebadania i rozpoznania całości dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego, łącznie z badaniami archeologicznymi.

- **Strategia Rozwoju Powiatu Włoszczowskiego na lata 2014 - 2020**

Strategia Rozwoju Powiatu Włoszczowskiego na lata 2014 - 2020 została opracowana w grudniu 2014 r.

Strategia to wieloletni plan pokazujący najważniejsze cele, które trzeba zrealizować w określonym czasie, a także sposoby ich realizacji (metody, działania). Posiadanie Strategii ma istotne znaczenie dla szans pomyślnego rozwoju samorządu lokalnego. Stanowi ona istotną przesłankę pozytywnych, pożądanych zmian, ułatwiając władzy samorządowej podejmowanie właściwych decyzji rozwojowych.

Działania ujęte w Strategii, w większości mają charakter wieloletni, a ich realizacja uzależniona jest od pozyskania dofinansowania ze źródeł zewnętrznych. W obszarze zabytków i dziedzictwa kulturowego powiatu określono następujące cele wraz z kierunkami działań i zadaniami:

Cel Operacyjny nr 3.3. Rozwój potencjału turystycznego i kulturowego oraz infrastruktury poprawiającej atrakcyjność sportowo - rekreacyjną powiatu.

Działania/zadania:

- Rozwój publicznej infrastruktury turystycznej (m.in. ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne, ścieżki edukacyjno - przyrodnicze).
- Odnowa w celach turystycznych miejsc i obiektów zabytkowych.
- Wspieranie rozwoju bazy noclegowo - gastronomicznej w powiecie (głównie poprzez współpracę z lokalnymi przedsiębiorcami).
- Tworzenie i rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności agroturystycznej.
- Organizacja oraz wsparcie inicjatyw dotyczących rozwoju różnych form turystyki i rekreacji (m.in. rajdy rowerowe, imprezy sportowe i kulturalne, zawody sportowe).
- Promocja turystyczna powiatu, również w skali kraju oraz poza jego granicami (m.in. działalność punktów informacji turystycznej, strona internetowa powiatu, publikacja przewodników, folderów, broszur itp., kampanie promocyjne w prasie i telewizji, udział w targach i wystawach).
- Rozwój współpracy i partnerstwa na rzecz rozwoju turystyki (współpraca z gminami, organizacjami pozarządowymi czy przedsiębiorcami).
- Aktywne wspieranie partnerstwa i inicjatyw oddolnych na rzecz rozwoju turystycznego powiatu i poszczególnych gmin (w tym Lokalnych Grup Działania w ramach Inicjatywy Leader).
- „Park młodego naukowca” - zagospodarowanie terenu obiektu wokół I LO (m.in. boisko wielofunkcyjne, bieżnia, szachy terenowe, gry stolikowe, obiekty małej architektury, estetycznie zagospodarowany teren zielony, organizacja imprez, w tym festiwalu naukowo - rekreacyjnego, promocja obszaru, ekspozycja muzealna na powietrzu, oznakowanie i promocja pomnika przyrody - topoli czarnej - rosnącej przy Domu Kultury we Włoszczowie).

W Strategii przeprowadzono charakterystyka dziedzictwa kulturowego powiatu włoszczowskiego. O tradycji i bogatym dziedzictwie kulturowym danego obszaru świadczą liczne zabytki. Powiat Włoszczowski posiada na swoim obszarze wiele ważnych obiektów i miejsc o charakterze zabytkowym. Wskazano, że najstarsze zachowane zabytki budownictwa mają jednak rodowód dopiero średniowieczny. Należy tu wymienić pozostałości grodziska we Włoszczowie, które zostało zbudowane (prawdopodobnie) w XIII w. Obecnie znajduje się na nim późnobarokowa kamienna figura św. Jana Nepomucena z 2 poł. XVIII w. Podobny charakter posiada gródek w Bebelnie, który reprezentuje typ tzw. grodzisk ostrosłupowych. W wyniku prowadzonych tu badań stwierdzono dwa okresy osadnictwa przypadające na XIII i XV - XVI w.

Opisano także inne zabytki z terenu powiatu - obiekty sakralne, zespoły dworskie/pałacowe oraz przedstawiono wykaz zabytków nieruchomych Powiatu Włoszczowskiego wpisanych do rejestru zabytków.

Część zabytków powiatu włoszczowskiego znajduje się w złym stanie materialnym i wymaga przeprowadzenia prac konserwatorsko - remontowych. Poprawa stanu i wyglądu obiektów zabytkowych powinna stać się elementem swoistej „rewitalizacji przestrzennej”, ale także rozwoju turystyki na terenie powiatu. Część zabytków jest aktualnie własnością innych podmiotów, w związku z czym działania na rzecz poprawy tkanki zabytkowej będą wymagały podjęcia konsultacji oraz współdziałania.

W Strategii opisano także szczegółowo zagadnienie kultury i turystyki.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z dokumentami:

- **Strategia Rozwoju Gminy Włoszczowa na lata 2015 - 2024**

Strategia Rozwoju Gminy Włoszczowa na lata 2015 - 2024 została przyjęta uchwałą nr XII/104/15 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 21.12.2015 r. Strategia określa uporządkowany układ działań zmierzających do osiągnięcia określonych preferencji wyrażonych w celach uwzględniających rzeczywisty stan gospodarki danego i warunki życia jego mieszkańców a także aspiracje w tym zakresie. Zawiera elementy szybkozmienne i wolnozmienne. Strategia rozwoju miasta i gminy jest planistycznym dokumentem otwartym w dwojakim znaczeniu. Jest otwarta ze względu na ciągłe możliwości aktualizacji uwarunkowań oraz ze względu na niedomknięty zbiór działań operacyjnych, w tym propozycji programowych i nieoprogramowanych jeszcze zadań.

W Strategii określono Wizję 2024, Misję oraz dwa cele główne, wokół których ustalone zostały cele strategiczne, a następnie działania priorytetowe. Obszary priorytetowe będą służyć realizacji wyznaczonych celów, do których powinny dążyć władze gminy oraz wszyscy zainteresowani jej rozwojem. Wykonanie zaplanowanych działań pozwoli na realizację misji gminy oraz jej trwały wzrost gospodarczy.

W obszarze zabytków wskazano na następujące działania:

Misja: Gmina Włoszczowa budując kapitał społeczny tworzy warunki do rozwoju aktywności społeczno - gospodarczej mieszkańców.

Cel 1. Włoszczowa gminą zaspokajającą potrzeby społeczne mieszkańców.

Działanie 1.2. Atrakcyjna oferta rekreacji, kultury i edukacji.

Zadania:

1.2.1.3. Modernizacja, rozbudowa i zwiększanie atrakcyjności szlaków rowerowych i ścieżek edukacyjnych.

Działanie 1.2.1. Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej.

Działanie 1.2.2. Wspieranie rozwoju kultury.

Zadania:

1.2.2.1. Modernizacja obiektów kulturalnych.

1.2.2.2. Wspieranie dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu.

1.2.2.3. Wspieranie działań związanych z upamiętnieniem wydarzeń historycznych i kulturowych.

1.2.2.4. Stworzenie stałego kalendarza wydarzeń kulturalnych.

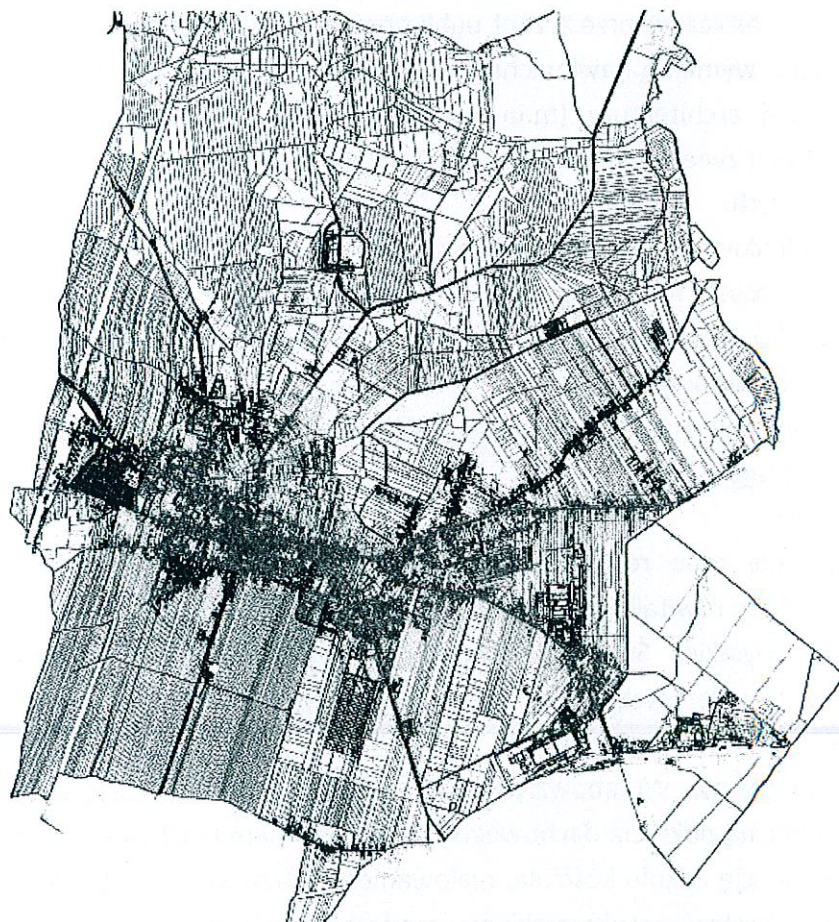
1.2.2.5. Wspieranie udziału środowiska lokalnego w tworzeniu kultury.

• Program Rewitalizacji Gminy Włoszczowa na lata 2016 - 2023

Program Rewitalizacji Gminy Włoszczowa na lata 2016 - 2023 (PR) został przyjęty uchwałą nr XXVI/234/17 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 29 maja 2017 r.

PR stanowi spójny dokument strategiczny, który ma na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszar zdegradowany mający istotne znaczenie dla rozwoju gminy poprzez przedsięwzięcia kompleksowe (uwzględniające aspekt społeczny, gospodarczy, przestrzenno - funkcjonalny, techniczny i środowiskowy), skoncentrowane terytorialnie oraz prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany.

Na podstawie przeprowadzonego audytu gminnego wyznaczono obszar zdegradowany. Obszar zdegradowany na terenie Gminy Włoszczowa obejmuje sołectwa: Czarnca, Bebelno Kolonia, Bebelno Wieś, Rogienice, Konieczno, Ludwinów oraz Miasto Włoszczowa. Wskazany obszar zajmuje 51,8 km², co stanowi 20,4% powierzchni gminy. Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Wyznaczony obszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię 4,6 km², który przedstawiono poniżej na Rys. nr 1.

Rys 1. Wyznaczony obszar rewitalizacji, źródło: Program Rewitalizacji Gminy Włoszczowa na lata 2016 - 2023

Obiekty zabytkowe zlokalizowane w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji na chwilę obecną są w stanie degradacji technicznej, do której przyczynia się przede wszystkim niefunkcjonowanie rozwiązań technicznych, które umożliwiłyby ich efektywne wykorzystanie. Aby wykorzystać lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji, należy podjąć działania mające na celu zachowanie i udostępnienie zabytkowych przestrzeni.

Wypełnienie przyjętej wizji i misji w PR jest uwarunkowane realizacją postawionych w PR celów rewitalizacji i zaplanowanych do realizacji kierunków działań, służących eliminacji lub ograniczeniu zdiagnozowanych na etapie diagnostycznym negatywnych zjawisk, ściśle odpowiadających przyjętemu celom. Poniżej przedstawiono tylko cel wyznaczony w obszarze zabytków:

Cel rewitalizacji 2. Stworzenie atrakcyjnego i bezpiecznego miejsca do mieszkania, wypoczynku i rekreacji z rozwiniętymi funkcjami centrotwórczymi.

Kierunek działania 2.2. Ochrona środowiska i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

W wyniku prac nad PR oraz w oparciu o zasadę partycypacji społecznej oraz partnerstwa, zdefiniowano i scharakteryzowano 11 projektów podstawowych, w tym projekty, które związane są bezpośrednio z zabytkami:

Nazwa projektu: Kompleksowa rewitalizacja centrum Włoszczowy - ukształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej, wpływającej na rozwój aktywności społecznej, rekreacji oraz przedsiębiorczości mieszkańców.

Zakres rzeczowy realizowanych zadań obejmujących prace przy zabytkach:

1. Zagospodarowanie terenu w środku Rynku (Plac Wolności), z przeznaczeniem na cele społeczne i gospodarcze. Utworzenie spójnej i estetycznej przestrzeni publicznej służącej integracji, rekreacji i wypoczynkowi mieszkańców poprzez: wymianę nawierzchni, wyposażenie terenu w infrastrukturę społeczną, montaż elementów małej architektury (m.in. ławeczki, miejsca postojowe, kosze, fontanna), montaż zabezpieczeń terenu zwiększających bezpieczeństwo użytkowników; stworzenie możliwości rozwoju funkcji gospodarczych.
2. Udostępnienie, zachowanie i przebudowa budynku partnera społecznego (zabytkowego budynku starej plebanii) do rozszerzenia pełnionych funkcji, przede wszystkim społecznych - zapewnienie możliwości funkcjonowania Stołówki Św. Brata Alberta oraz adaptacja poddasza i stworzenie miejsca do potrzeb działalności organizacji pozarządowych.

Nazwa projektu: Renowacja, udostępnienie i zabezpieczenie zasobów dziedzictwa kulturowego do pełnienia funkcji rekreacyjnej i turystycznej.

Zakres rzeczowy realizowanych zadań:

1. Projekt obejmuje przeprowadzenie prac restauratorskich i konserwatorskich w obiektach zabytkowych znajdujących się na obszarze rewitalizacji do pełnienia funkcji turystycznej.
2. Zakres prac przy kaplicy pw. Wszystkich Świętych obejmuje: odwodnienie kościoła z wód opadowych, modernizację cokołu, poprawę estetyki poprzez modernizację elewacji, modernizację ogrodzenia wokół cmentarza, stworzenie spójnej sieci alejek.
3. Zakres prac przy kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP obejmuje: modernizację więźby dachowej oraz sygnaturki wraz z wymianą pokrycia dachowego z zastosowaniem blachy miedzianej, wykonanie izolacji poziomej, modernizację cokołu kościoła, malowanie wnętrza wraz z wykonaniem nowych polichromii oraz konserwacją wystroju sztukatorskiego, -modernizację instalacji elektrycznej, monitoringu wizyjnego, remont/modernizację muru wokół kościoła.

Realizacja ww. prac przyczyni się do poprawy ogólnego stanu technicznego budynków oraz zabezpieczy przed ich postępującą degradacją. Ponadto poprzez realizację takiego zakresu rzeczowego, obiekty zostaną dostosowane do pełnienia funkcji turystycznej, a także poprawi się estetyka przestrzeni publicznej.

Uzupełnieniem listy podstawowych projektów rewitalizacyjnych jest charakterystyka pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, realizujących określone kierunki działań, które mają na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, wśród których wyznaczono przedsięwzięcia powiązane z obszarem dziedzictwa kulturowego gminy:

Nazwa przedsięwzięcia: Organizacja cyklicznych wydarzeń i/lub rozwój działalności społecznej, kulturalnej, artystycznej, sportowej, rekreacyjnej i edukacyjnej na rzecz różnych grup interesariuszy rewitalizacji.

Charakterystyka tematyczna przedsięwzięcia: Zakres przedsięwzięcia obejmuje organizację i rozszerzenie oferty działań kulturalnych, edukacyjnych, sportowych, rekreacyjnych (szczególnie w przestrzeniach rewitalizowanych) na rzecz lokalnej społeczności, m.in. „Dni Włoszczowy”, koncerty muzyczne gwiazd, memoriały, pokazy kaskaderskie „Auto-Rodeo”, zloty samochodowe, pikniki rodzinne, turnieje piłki nożnej. Celem przeprowadzonych działań jest podniesienie świadomości i aktywności mieszkańców oraz propagowanie kultury lokalnej i wzmacnianie tożsamości mieszkańców z miejscem zamieszkania. Przewiduje się stworzenie kompleksowego systemu wsparcia i współpracy z organizacjami pozarządowymi, działającymi na rzecz wyznaczonego obszaru rewitalizacji.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Włoszczowa

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Włoszczowa zostało przyjęte uchwałą nr XXV/242/02 przez Radę Miejską we Włoszczowie dnia 20 marca 2002 r. Następnie zmieniona uchwałą nr VII/48/11 Rady Miejskiej we Włoszczowie dnia 12 maja 2011 r.

Studium to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisującym stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiujący kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy. Studium wytycza politykę przestrzenną gminy, która ma na celu zagwarantowanie zrównoważonego rozwoju wszystkich elementów struktury przestrzennej miasta. Określona polityka przestrzenna stanowi wytyczne koordynacyjne dla sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W Studium, w ramach uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy, wymieniono obiekty chronione, znajdujące się na terenie gminy: rezerваты przyrody, pomniki przyrody, lasy ochronne, obszary objęte Programem Natura 2000. Poświęcono uwagę terenom zespołów i obiektów zabytkowych (dołączono wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru oraz wykaz pozostałych obiektów zabytkowych).

W Studium wymieniono zespoły i obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie gminy Włoszczowa, które stanowią dobra kultury i objęte są ustawową ochroną prawną, która polega na zabezpieczeniu przed ich niszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, na zapewnieniu im warunków trwałego zachowania, niezbędnej konserwacji, rewaloryzacji lub odbudowy. Naruszenie stanu i otoczenia zabytków dopuszczalne jest jedynie za zezwoleniem władz konserwatorskich.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W Studium i planie ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej na terenie miasta i gminy Włoszczowa:

- Strefa A - pełnej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszary szczególne wartościowe o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania. W strefie tej zakłada się bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich i konieczność uściślenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego polityki ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Strefa B - ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszary podlegające rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania, substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Możliwe są tu modyfikacje układu funkcjonalno - przestrzennego, przy czym zakres wymagań konserwatorskich i ramy dopuszczalnej ingerencji współczesnej urbanistyki muszą być określone indywidualnie dla każdego zespołu.
- Strefa E - ochrony ekspozycji, która obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych, głównie poprzez wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenia jej nieprzekraczalnych gabarytów albo założenia tzw. „bram” ekspozycyjnych.
- Strefa K - ochrony krajobrazu i panoram, która obejmuje obszar krajobrazowy integralnie związany z zespołem zabytkowym.

Teren gminy Włoszczowa jest częściowo rozpoznany przez archeologiczne badania powierzchniowe, pozwalające na udokumentowanie części zasobów tej kategorii zabytków, dzięki czemu można określić warunki ich ochrony w oparciu o badania Archeologicznego Zdjęcia Polski. Dla udokumentowanych stanowisk archeologicznych zostały ustalone strefy ochrony konserwatorskiej, które powinny służyć umiejętnemu kształtowaniu środowiska, godząc zamierzenia inwestycyjne z koniecznością zachowania i dokumentowania dziedzictwa przeszłości.

Archeologiczne strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej - obiekty wpisane do rejestru zabytków.
 - Strefa archeologicznej ochrony biernej. Obejmuje obiekty i stanowiska archeologiczne.
- Ponieważ ingerencja w struktury i nawarstwienia archeologiczne powoduje ich nieodwracalne zniszczenie, dlatego istnieje konieczność podporządkowania wszelkich przyszłościowych zamierzeń inwestycyjnych oraz prac projektowych i wykonawczych na obszarze archeologicznej strefy ochrony biernej, ustaleniom i wytycznym Świętokrzyskiego Konserwatora Zabytków, co wiąże się z koniecznością stosownych uzgodnień na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa. Ww.

warunek nie dotyczy obiektów wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych, przeznaczonych do bezwzględneho zachowania dla przyszłych pokoleń. Istnieje zakaz prowadzenia wszelkiej działalności mogącej naruszyć stan istniejący tego typu obiektów. Wszelkie prace przy zabytkach, w tym nadzory i badania archeologiczne na terenie gminy Włoszczowa mogą być prowadzone jedynie przez dyplomowanego archeologa na podstawie zezwolenia wydanego przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

• Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Włoszczowa

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami wykonawczymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

1. Uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. Określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. Ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4. Uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
5. Uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
6. W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Dlatego zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Włoszczowa, jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami.

W obowiązujących planach wyznaczono szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

Na terenie gminy Włoszczowa obecnie obowiązuje 7 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 1).

Tabela nr 1. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Włoszczowa

Nazwa obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (lub zmiany planu) +nr uchwały, dzień podjęcia uchwały	Teren objęty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (lub zmianą planu) + powierzchnia w ha	Ustawa, w trybie której uchwalono obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (lub zmianę planu)	
		Ustawa (stara) z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139 z późn. zm.)	Ustawa (nowa) z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80 poz. 717 z późn. zm.)
1) Zmiana Nr 1 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Włoszczowa - Uchwała nr XXXI/340/98, Rady Miejskiej we Włoszczowie dnia 18 czerwca 1998 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Kieleckiego Nr 28, poz. 182 z dnia 27 lipca 1998 r.)	Czarnca dz. nr ewid. 588/1, 588/2, 588/6 i 588/8 (teren przeznaczony pod Dom Pomocy Społecznej) 2,8 ha	X	
2) Zmiana Nr 2 dotycząca części miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Włoszczowy - Uchwała nr XXXI/341/98, Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 18 czerwca 1998 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Kieleckiego Nr 28, poz. 183 z dnia 27 lipca 1998 r.)	Włoszczowa ul. Kusocińskiego i ul. Wschodnia (os. Armii Krajowej) 5,0 ha	X	
3) Zmiana Nr 2 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Włoszczowa na obszarze wsi Czarnca - Uchwała nr XIX/193/2001, Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 26 kwietnia 2001 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Kieleckiego Nr 54, poz. 592 z dnia 13 czerwca 2001 r.)	Czarnca dz. nr ewid. 148/1200/2 (teren pod rozbudowę Zakładu „STRUNOBET” Henryk Migacz) 0,8 ha	X	
4) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zalesień dla miasta i gminy Włoszczowa - Uchwała Nr XXVIII/233/2006 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 28 kwietnia 2006 r. oraz Uchwała Nr XXXI/244/06 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 13 września 2006 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Świętokrzyskiego Nr 256, poz. 2952 i 2953 z dnia 6 października 2006 r.)	Obszar lasów i terenów przeznaczonych do zalesień w obrębie granic administracyjnych miasta i gminy Włoszczowa 3.786 ha		X
5) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „osiedle Reja II” na obszarze miasta Włoszczowy - Uchwała Nr XLI/317/10 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 28 stycznia 2010 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Świętokrzyskiego Nr 131, poz. 984 z dnia 20 kwietnia 2010r.)	Włoszczowa ul. Sobieskiego i ul. Ogrodowa 4,05 ha		X

6) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego „Żeliszawice I” na obszarze gminy Włoszczowy - Uchwała Nr VIII/62/11 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 10 czerwca 2011r. (Dziennik Urzędowy Województwa Świętokrzyskiego Nr 181, poz. 2116 z dnia 25 lipca 2011 r.)	Czarnca część dz. nr ewid. 216/3 13,06 ha		X
7) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu dla części działki nr 148/5, obręb Czarnca, gmina Włoszczowa Uchwała Nr VIII/62/15 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 23 czerwca 2015r. (Dzienniku Urzędowy Województwa Świętokrzyskiego z dnia 23 lipca 2015r., poz. 2296)	Czarnca Część dz. nr ewid. 148/5 3,94 ha		X

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

• POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Włoszczowa jest gminą miejsko - wiejską, położoną w centralnej części powiatu włoszczowskiego, w zachodniej części województwa świętokrzyskiego. Graniczy, od strony zachodniej, z województwem łódzkim i śląskim. Gmina od płn. sąsiaduje z gminą Kluczewsko (pow. włoszczowski), od płn. - wsch. z gminą Krasocin (pow. włoszczowski), od wsch. z gminą Małogoszcz (pow. jędrzejowski), od pld. z gminą Radków (pow. włoszczowski), od pld. - zach. z gminą Secemin (pow. włoszczowski), od pld. - wsch. z gminą Oksa, od zach. z gminą Koniecpol (pow. częstochowski, woj. śląskie) i gminą Żytno (pow. radomszczański, woj. łódzkie). Główną siedzibą gminy, (a zarazem Starostwa Powiatowego) jest miasto Włoszczowa.

W skład gminy wchodzi 25 sołectw: Bebelno Kolonia, Bebelno Wieś, Boczkowice, Czarnca, Danków Duży, Danków Mały, Dąbie, Gościencin, Jeżowice, Kąty, Konieczno, Kurzelów i Wymysłów, Kuzki, Ludwinów, Łachów, Międzyzlesie i Mchowie, Motyczno, Nieznanowice, Ogarka, Przygradów, Rogienice, Rząbiec, Silpia Duża i Silpia Mała, Wola Wiśniowa i Podlipie, Wymysłów i Michałów.

• ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Włoszczowa położona jest w obrębie Niecki Włoszczowskiej, która jest częścią płn. - zach. Niecki Nidziańskiej. W obrębie Niecki Włoszczowskiej zaznacza się Równina Pilicy, obejmująca zach. część gminy. Płn.- wsch. obrzeżenie Niecki Włoszczowskiej stanowi Pasma Przedborsko - Małogoskie. Jest to pasmo wzniesień zbudowanych z wapieni jurajskich i piaskowców kredowych. Ciągnie się na przestrzeni ok. 60 km od doliny Pilicy w okolicach Przedborza, przez Małogoszcz, aż do doliny Białej Nidy.

Gmina Włoszczowa leży w lewostronnym dorzeczu rzeki Wisły. Obszar gminy odwadniany jest poprzez prawobrzeżne dopływy Pilicy: Zwlecę, Jeżówkę i Kurzelówkę oraz Czarną Strugę, łączącą się z Białą i Czarną Włoszczowską. Południową część gminy odwadnia rzeka Biała Nida i jej dopływy. Biała Nida jest uregulowana i stanowi naturalną granicę w pld. części gminy. W obrębie rozległych dolin rzecznych zlokalizowanych jest szereg stawów hodowlanych i zbiorników wodnych.

Na terenie gminy prawną ochroną przyrody objęte są:

- obszary NATURA 2000: Dolina Górnej Pilicy PLH260018, PLH260013 Dolina Białej Nidy;
- rezerwat przyrody „Ługi” (ornitologiczny), utworzony w 1981 r.;
- Włoszczowsko - Jędrzejowski Obszar Chronionego Krajobrazu, utworzony w 1995 r. - obejmujący teren gminy, bez miasta Włoszczowa oraz sołectw: Danków Mały, Danków Duży, Kuzki, Wola Wiśniowa;
- pomniki przyrody ożywionej:
 1. Pojedyncze drzewa(miasto) - topola czarna Włoszczowa ul. Wiśniowa;
 2. Pojedyncze drzewa(gmina) - sosna pospolita Leśnictwo Kurzelów, Nadleśnictwo Włoszczowa; dąb szypułkowy Międzylesie;
 3. Grupy drzew(gmina) - 3 grupy drzew: 6 lip drobnolistnych w parku w Czarncy ;4 lipy drobnolistne w Czarncy obok kościoła; 5 dębów szypułkowych Leśnictwo Pękowiec, Nadleśnictwo Włoszczowa; 25 dębów szypułkowych - Dronowe Niwy, Nadleśnictwo Włoszczowa.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Pierwsze informacje na temat osadnictwa na tych terenach, datuje się na schyłek epoki brązu i początek epoki żelaza. Nazwa Włoszczowa wywodzi się od staropolskiego imienia Włoszcz (Włost). Pierwsze zapiski historyczne dotyczące Włoszczowy, pochodzą z XIV i XV w. i nie odnoszą się wprost do osady, lecz prawdopodobnie do jej mieszkańców - Piotra, Jakusza. Według obecnych badań historyków utrwalona przez lata hipoteza mówiąca o XII wiecznym rodowodzie miejscowości jest nieprawdą.

W 1389 r. miejscowość przeszła na własność marszałka koronnego Dymitra z Goraja, a później kasztelana dobrzyńskiego Piotra z Radomina. W 1468 r. osadę nabyli Olsztyńscy herbu Odrowąż, a w 1511 r. Szafrancowie herbu Strykoń z Pieskowej Skały. Stanisław Szafraniec wybudował tutaj dwór warowny. W 1539 r. Hieronim Szafraniec, syn Stanisława, otrzymał z rąk króla Zygmunta Starego prawa miejskie dla Włoszczowy. Miasto zostało ulokowane na prawie magdeburskim (niemieckim) około 2 kilometry na zachód od obronnego dworu (Podzamcza). Hieronim Szafraniec był sympatykiem protestantyzmu, dzięki czemu kościół katolicki został zamieniony na zbór kalwiński. Po śmierci Hieronima (około 1555 r.), dobra włoszczowskie przeszły w ręce jego córek, jak również bratanka Stanisława. Po Szafrancach właścicielami miasta byli: Oleśnicy, Krezowie, Straszowie.

Wiek XVII jest okresem, w którym osiedlili się we Włoszczowie na stałe Żydzi. W czasie potopu szwedzkiego, Podzamcze włoszczowskie gościło dnia 17 września 1655 r. Karola Gustawa, króla Jana Kazimierza, który uciekał przed wojskami. Konsekwencją tej „gościny” dla Włoszczowy było ograbienie i spustoszenie miasta przez Szwedów. Władysław Strasz sprzedał miasto rodzinie Dąbskich, a ci z kolei rodzinie Otfinowskich. W 1761 r. dobra włoszczowskie zakupił od Szymona

Otfinowskiego Jan Małachowski, kanclerz wielki koronny. Rok później umarł Jan Małachowski, a majątek przeszedł na jego najstarszego syna Mikołaja. W 1784 r. Włoszczowa przeżyła pożar, który strawił wiele domów, jak również budynki biblioteki i archiwum. W tym też roku umarł dziedzic miasta Mikołaj Małachowski. Jego żona, Ewa z Męcińskich, w 1786 r. wybudowała na cmentarzu parafialnym niewielki murowany kościół pw. Wszystkich Świętych, będący miejscem spoczynku rodu Małachowskich.

W 1794 r., po nieudanej bitwie Tadeusza Kościuszki z wojskami carskimi i pruskimi pod Szczekocinami, Włoszczowa została splądrowana przez Rosjan. Ponadto miasto przeżyło ponownie duży pożar. Rok później w trakcie trzeciego rozbioru Polski, miasto dostało się pod zabór austriacki. W 1809 r. zostało włączone do Księstwa Warszawskiego. W 1860 r. Włoszczowę nabyli Niemojewscy, którzy posiadali już pobliskie Oleszno i tym samym zostali ostatnimi jej właścicielami. W 1869 r. ukaz carski zdecydował o zmianie statusu Włoszczowy z miasta na wieś.

Od 1909 r. rozpoczęto budowę linii kolejowej, biegnącą przez Włoszczowę i łączącą Kielce z Częstochową. Oddano ją dopiero 11 marca 1911 r. W trakcie działań I wojny światowej miasto dostało się pod okupację austriacką. Tuż po wyzwoleniu przywrócono Włoszczowie, w 1919 r., prawa miejskie.

We wrześniu 1939 r. do miasta wkroczyły wojska niemieckie. Zaczęły się represje na tutejszej ludności. 10 lipca 1940 r. utworzono getto żydowskie, a rok później zorganizowano obóz pracy przymusowej. We wrześniu i październiku 1942 r., Niemcy zlikwidowali getta wywożąc ludność żydowską do obozu koncentracyjnego w Treblince. W dniu 31 października 1943 r. Niemcy zamordowali 29 mieszkańców Włoszczowy. Dzień ten nazwano „Krwawą Niedzielą”. Z 18 na 19 marca 1944 r. oddział partyzancki AK, pod dowództwem „Marcina” Mieczysława Tarchalskiego, opanował na kilka godzin całe miasto. 16 stycznia 1945 r. nastąpiło wyzwolenie Włoszczowy spod okupacji niemieckiej.

5.3. Krajobraz kulturowy - dziedzictwo materialne

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdujące się na terenie gminy Włoszczowa, opisane poniżej, są przykładem takiego krajobrazu.

W tej części przedstawiono kilka najbardziej charakterystycznych i najcenniejszych obiektów znajdujących się w gminie Włoszczowa.

I. HISTORYCZNE UKŁADY URBANISTYCZNE

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo - folwarczne, często połączone z parkami, kościoły i cmentarze przykościelne czy inne cmentarze. W gminie Włoszczowa wyróżnić można dwa historyczne układy urbanistyczne - miasta Włoszczowa oraz Kurzelów.

• Układ urbanistyczny miasta Włoszczowa

Miasto Włoszczowa położone jest w płn. - zach. części województwa świętokrzyskiego, na obszarze tzw. Niecki Włoszczowskiej. Miasto rozciąga się równoleżnikowo, jednak jego stara zabudowa koncentruje się wzdłuż głównej trasy przelotowej - od wsch. łącząca drogę z Kielc do Jędrzejowa, od zach. - do Radomska i przy założonym po jej pld. stronie rynku. Rynek włoszczowski ma plan zbliżony do kwadratu, z którego z każdego narożnika odchodzą po dwie, prostopadłe do siebie uliczki, tj. z płn. - zach. - ul. Sienkiewicza i ul. Przedborska, z płn. - wsch. - ul. Partyzantów, i na płn. - ul. Śliska, z pld. - wsch. - ul. Żwirki na wsch. i ul. Wigury na pld., z pld. - zach. - ul. Sobieskiego na zach. i ul. Kościuszki na pld. Dodatkowo pierzeję pld. i wsch., dzielą na dwie nierówne części, uliczki też prostopadłe do nich, tj. idące na pld. ul. Czarnieckiego i biegnąca na wsch. - ul. Krótka. Zabudowa przyrynkowa tworzy bardzo regularne, głównie prostokątne kwartały, szczególnie od pld. i zach., między którymi biegną, prostopadłe do siebie, prosto wytyczone uliczki, które są prawie równoległe do pierzei rynkowych. Przy rynku, w jego płn. - wsch. narożniku, pomiędzy ul. Partyzantów i ul. Śliską, stoi kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Regularny, szachownicowy plan Włoszczowej, w obszarze przyrynkowym, wynika z założenia na jej „surowym korzeniu”, rozmierzenia miasta na terenie wcześniej niezasiedlonym. Przy zach. odcinku ul. Partyzantów, znajdują się pozostałości dawnej zabudowy wsi Włoszczówki, o układzie ulicówki. Przy zbiegu tej ulicy z ul. Żwirki, kiedyś znajdował się plac, być może drugi, targowy, wydłużony stosownie do przebiegu głównego traktu z Kielc do Jędrzejowa. Jego pozostałością jest skwer, ob. im. Konstytucji 3 Maja, zbliżony w kształcie do trójkąta i porośnięty drzewami.

Rynek, ob. Pl. Wolności, założony jest na planie zbliżonym do kwadratu. Środkowy obszar zajmuje skwer o analogicznym kształcie, o zaokrąglonych narożnikach, podzielony alejkami na kwartały i porośnięty drzewami. Prawie pośrodku znajduje się kamienna figura św. Floriana z 1821 r., po stronie płn. - duże, zbliżone do prostokąta, zagłębienie po starej fontannie, otoczone murkami. Obiekty na skwerze pozbawione są wartości architektonicznych. Wokół skweru - wyasfaltowana jezdnia, chodniki na rynku z płyt i współczesnej kostki betonowej. Pierzeje rynkowe zabudowane są ściśle na jednej linii, z wyjątkiem pustej parceli na krańcu płn. i wsch. i niewielkiej przestrzeni w części płn. Domy - wszystkie murowane, usytuowane kalenicowo, nakryte dwuspadowymi dachami, parterowe i piętrowe. Brak obiektów współczesnych, dysharmonizujących z otoczeniem, do których można zaliczyć kilka, bardzo wąskich plomb w pierzei płn., o niewielkiej wartości architektonicznej. Uliczki w obszarze przyrynkowym, w większości, zachowały swój dawny charakter. Prostokątne kwartały między nimi mają dość dobrze zachowaną zabudowę pierzejową. Domy stawiano tu

w jednej, prostej linii, przeważnie murowane, parterowe, o dwuspadowych dachach sytuowane kalenicowo. Znaczna ich część na metrykę XIX-wieczną, współczesne plomby występują sporadycznie. Zabudowa ulega rozluźnieniu w miarę oddalania się na pld. W obszarze, na pld. - wsch. od rynku, między ul. Kilińskiego i ul. Mickiewicza, wybudowano współczesne, wolnostojące bloki mieszkalne. Po przeciwległej stronie rynku, od ptn., układ ulic jest mniej regularny, wśród starych domów - parterowe, drewniane, sytuowane kalenicowo, pod dwuspadowymi dachami. Pierzeje stare- zachowane szczątkowo. W obszarze na wsch. od rynku, pozostałości starej zabudowy.

Starsza część Włoszczowy, ze względu na prawe płaskie położenie, jest słabo eksponowana w krajobrazie. Sylweta zespołu urbanistycznego jest widoczna tylko od strony ptn., od drogi wjazdowej z Przedborza, skąd rozpościera się widok na środkową i wsch. część miasta. Miasto jest charakterystycznie rozciągnięte równoleżnikowo, z główną dominantą architektoniczną - kościołem par. pw. Wniebowzięcia NMP i subdominantą - budynkiem szkoły przy ul. Partyzantów, o bardzo ciekawie rozwiązanej bryle. Z ul. Przedborskiej widoczne jest założenie podworskie, z zabytkowym parkiem, w którego sąsiedztwie, od strony ptn. - zach., widoczny jest kopiec, średniowieczny gródek, z figurą św. Jana Nepomucena.

• Układ urbanistyczny Kurzelów

Osada Kurzelów od k. XII w. lub pocz. XIII w. znajdowała się w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Początki parafii pozostają niejasne, niemniej w tym okresie istniał tu kościół pw. Św. Wojciecha. W 1260 r. wzmiankowany jest Leonard - diakon i kanonik z Kurzelowa - istniała tu więc już kapituła kolegiacka, która w poł. XIV w. została zreformowana przez arcybiskupa Jarosława Bogorię Skotnickiego - jemu przypisuje się budowę murowanej kolegiaty (1342 - 1360), w której w 1364 r. erygował dziekanę kurzelowską. Przy kolegiacie powstała szkoła. Kurzelów stał się ośrodkiem nauki i kultury Wykształcili się tu między innymi Jan Brożek- astronom i matematyk, profesor Akademii Krakowskiej oraz Jan Muscenius - matematyk.

Miasto lokowane na prawie średzkim w 1285 r. przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba Świnkę. W 1425 r. w Kurzelowie episkopat polski sformułował program walki z herezją, co świadczy o randze miasta traktowanego jako kościelna stolica kraju. W 1439 r. odnowiono przywilej lokacyjny.

Początkowo w Kurzelowie istniało wójtostwo dziedziczne, które w 1398 r. było w rękach braci Zdzisława i Andrzeja, posiadających również sołectwo w Ciem. W 1439 r. - przejęte przez Tomasza Strzemińskiego. W k. XV w. wójtostwo objęli wikariusze, w 1505 r. nabył je Otto Wolski, po czym znów znalazło się w rękach wikariuszy. W 1505 r. wymienieni są szewcy, krawcy, rzeźnicy, piwowarzy słodownicy, łaźiebnicy, prasownicy i 2 młyny. Z jatek rzeźniczych należących do arcybiskupa dwie pozostały w jego rękach, jedna została opuszczona po spaleniu się miasta. Czynna była kuźnica.

Ze źródeł z 1540 r. wiadomo, że łaźnia była miejska, zaś wokół miasta rozmieszczone były kopalnie żelaza oraz huta szkła - przy drodze z Secemina do Sieradza. W mieście pracowało wielu piwowarów i słodowników.

W 1607 r. utworzono cech kowali, krawców, kuśnierzy i prasowników. Handel w mieście skupiał się wokół karczem (których osiem posiadał w 1548 r. archidiakon kurzelowski) oraz wokół najpierw trzech, a potem czterech jarmarków. Generalnie mieszczanie utrzymywali się z rolnictwa, ponadto zmuszeni byli do pańszczyzny w arcybiskupim dworze.

W 2 poł. XV w. miasto rozlokowane było wokół małego i wielkiego rynku. Mały rynek obejmował 8 placów należących do archidiakona, karczmę kustosza i browar kanoników. Na

przełomie XV/XVI w. miasto spustoszało, zapewne w wyniku pożaru. W 1540 r. liczyło 85 domów mieszczańskich. W 1548 r. w centrum stał ratusz, dwór arcybiskupi, zaś na małym rynku - domy prepozyta, dziekana i karczmy pod kościołem. W 1 poł. XVI w. Kurzelów liczył ok. 100 domów mieszczańskich.

Od poł. XVII w. zaznacza się stopniowy upadek miasta. W efekcie częstych zmian dzierżawców, kryzysu gospodarczego, wojen szwedzkich. W kilkanaście lat po utracie niepodległości zlikwidowano archidiakoniat kurzelowski. Kurzelów stał się siedzibą dekanatu do 1867 r., kiedy to utworzono dekanat włoszczowski. W 1805 r. miasto włączono do diecezji kieleckiej, potem krakowskiej i w 1883 r. ponownie do kieleckiej. Mieszkańcy brali czynny udział w powstaniu styczniowym, w efekcie w 1869 r. miasto straciło prawa miejskie, majątek miejski przekazywano w dzierżawę. Miasto zmieniło się w wieś.

Centrum wsi stanowi rynek od którego promieniście odchodzą ulice. Dawny zespół kolegiacki usytuowany jest na płn. - zach. od rynku, nieco dalej kaplica św. Anny. Pierwotny układ pozostaje czytelny w niewielkim stopniu.

II. OBIEKTY SAKRALNE

• Zespół kościoła parafialnego pw. Michała Archaniola, ob. pw. Narodzenia NMP, Bebelno

W skład zespołu wchodzi: kościół, dzwonnica, plebania (1907 - 1911), cmentarz przykościelny oraz ogrodzenie.

Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP

Datowanie: 1745 r.; 1777 r. - dobudowa zakrystii i kruchty; 1901 r. - przebudowa i remont: przedłużenie nawy, remont więźby dachowej, przebudowa sygnaturki, podniesienie podmurówki, przebudowa tarczy, chóru muzycznego, odrzwi, malowanie wnętrz

Remonty: 1836 r., 1862 r., w latach 1882 - 1889 nowy szalunek, w 1952 r., 1968 r.: nowa kruchta w miejscu starej, wymiana opierzenia ścian zewnętrznych, wykonanie betonowej opaski wokół kościoła, zmiana kształtu okien zakrystii, wymiana podłóg na ceramiczne.

Kościół usytuowany pośrodku ogrodzonego placu, po pld. stronie drogi do Lipiec. Na płn. - zach. od kościoła - drewniana dzwonnica z XVIII w.

Kościół orientowany, jednonawowy, z prostokątną zakrystią i kruchtą od płn. Prostokątna nawa z węższym od pld. prezbiterium zamkniętym trójbocznie, nakryte wspólnym dachem dwuspadowym; dolne partie połaci dachu lekko odgięte, nad pld. ścianą prezbiterium - wydatny okap. Nad zamknięciem prezbiterium dach niższy, trójpołaciowy. Pośrodku kalenicy dachu - ośmioboczna sygnaturka z ażurową, arkadową latarnią, zwieńczona sterczyną z krzyżem. Dachy kryte blachą ocynkowaną. Cokół budynku murowany, tynkowany, osłonięty okapnikiem. Ściany drewniane (modrzew) w konstrukcji zrębowej, spięte lisicami, szalowane pionowo z listwowaniem, malowane jasnoniebiesko, zwieńczone gzymsem podokapowym. W elewacji płn. drewniany gzyms cokołowy nawy i prezbiterium oraz gzyms na wysokości nadproży okien kruchty. Szczyty zakrystii i kruchty wydzielone okapnikiem. Okna drewniane, prostokątne, w nawie i prezbiterium zamknięte łukiem odcinkowym, w profilowanych obramieniach z wąskim gzymsem; dwudzielne, jednodelne i trójdzielne, wielokwaterowe.

Wnętrze nawy jednoprzestrzenne, nieco węższe prezbiterium wydzielone ścianą tarczy przepartą arkadą rozpartą profilowaną belką - u nasady zamkniętej eliptycznie archiwolty. Chór muzyczny wsparty na parze drewnianych słupów; schody drewniane, dwubiegowe.

Wyposażenie: ołtarz główny neogotycki (1894 r.), ambona późnobarokowa, chrzcielnica - kamienna, gotycka.

Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP

Datowanie: 2 poł. XVIII w.

Dzwonnica usytuowana w płn. - zach. narożniku kościelnego cmentarza. Drewniana, na planie kwadratu, konstrukcję tworzą cztery słupy umieszczone na narożach, zaczopowane w przyciesiach, usztywnione krzyżulcami i rozparte ryglami. Izbica o konstrukcji słupowo - ramowej, dźwigającą dach i podtrzymującą zawieszone dzwony. Budynek dwukondygnacyjny, o nachylonych ścianach części dolnej i nadwieszanej nad nią izbicy. Linia nadwieszenia zakłócona przez środkowy segment, odchylony od pionu, ale w odwrotnym kierunku niż ściany części dolnej. Czteropołaciowy dach, obecnie pokryty blachą, dawniej gontem, zwieńczony kwadratową latarnią, nakrytą namiotowym daszkiem. Ściany dzwonnicy szalowane pionowymi deskami - bez segmentu środkowego, gdzie deski ułożone są w jodełkę. Ośiem dość dużych otworów okiennych - prześwity dzwonne, rozstawione symetrycznie, po dwa w każdej ścianie izbicy.

• Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Czarncza

W skład zespołu wchodzi: kościół, dzwonnica, cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia (zał. 1640 r.) oraz ogrodzenie (XIX/XX w.).

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana

Datowanie: 1640 - 1659 (konsekracja: 1668 r.), 1825 r. - kruchta (od pld.), w 1850 r. zmieniona na kaplicę, 1870 r. neogotycka sygnaturka nad nawą.

Remonty: XIX/ XX w., 1923 r., 1957 - 1960 - odbudowywany po pożarze w dn. 13.12.1956 r., 1965 r. - aranżacja wnętrza z polichromią (Izabela Borowska), 1969 r., 1970 r., 1973 r., 1991 r. - konserwacja kamieniarki, 1992 - 1994 - naprawa elewacji i pokrycia dachu.

Kościół usytuowany w płn. części wsi przy drodze do Wymysłowa, na płaskim terenie otoczonym ceglany murem, w płn. - zach. narożniku muru - dzwonnica.

Kościół orientowany, jednonawowy, na rzucie prostokąta, z węższym prezbiterium zamkniętym półkolistą apsydą. Przy płn. ścianie prezbiterium - prostokątna zakrystia. W pld. ścianie nawy - kruchta na rzucie zbliżonym do kwadratu. Budynek częściowo podpiwniczony (krypta), wysoki jednokondygnacyjny, z nieco niższą apsydą i równą jej wysokości zakrystią oraz parterową kruchtą. Dach nawy dwuspadowy zamknięty kotarowymi trójkątnymi szczytami schodkowymi ze sterczynami. Nieco niższy dach prezbiterium - dwuspadowy, zamknięty szczytem kotarowym o wklęsło - wypukłym wykroju, z parą sterczyn i półkolistym aneksem - na osi, wieńczącym półkopułę nakrywającą apsydę prezbiterium. Dach zakrystii - pulpitowy, kruchty - dwuspadowy. Nad nawą - sygnaturka na rzucie kwadratu, z arkadowymi prześwitami, nakryta namiotowym dachem ze sterczyną i krzyżem. Dach nawy, prezbiterium, kruchty i zakrystii - z dachówki ceramicznej, dach apsydy i sygnaturki - z blachy ocynkowanej.

Ściany murowane kamienia i cegły, tynkowane; cokół wyłożony płytami piaskowca, detal architektoniczny wypracowany w tynku. Elewacje rozczłonkowane pilastrami rozdzielającymi prostokątne okna rozmieszczone w górnych partiach ścian. Okna w profilowanych obramieniach z uszakami i kroplami. Na osi trójosiowej fasady prostokątne drzwi w portalu z uszakami; w trójkątnym naczółku owalna tablica fundacyjna w ornamentach chrząstkowo - wolutowym, zwieńczona kartuszem herbowym. Po bokach portalu - półkoliste nisze arkadowe, nad nimi - odcinki

belkowania i trójkątne naczółki. W apsydzie - scena Ukrzyżowania, nad łukiem tęczowy - Matka Boska z Dzieciątkiem. W nadprożu kamiennego uszakowego portalu z prezbiterium do zakrystii - tablica fundacyjna z herbami.

Wypozażenie kościoła - barokowe: drewniana ambona, dwa ołtarze boczne, ołtarz w kaplicy, chrzcielnica - marmurowa, dwie kamienne kropielnice.

Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana

Datowanie: 2 poł. XVII w.

Remonty: w latach 1893 - 1905, 1993 - 1995 i na początku XXI w. Podczas remontu dachu zamontowano krzyż, pochodzący z wieży Kościoła sprzed 1956 r.

Usytuowana w płn. - wsch. części narożnika placu kościelnego. Zbudowana z cegły i kamienia, tynkowana. Wewnątrz zawieszone trzy dzwony na rusztowaniu z drzewa modrzewiowego - jeden fundacji Hetmana, ważący ok. 1500 kg z XVII w., drugi - ważący 700 kg z XX w. i najmniejszy - ważący 350 kg z XX w.

• Zespół kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP, Konieczno

W skład zespołu wchodzi: kościół i cmentarz przykościelny (zał. 1796 r.) oraz nieistniejąca już drewniana dzwonnica.

Kościół parafialny pw. Nawiedzenia NMP

Datowanie: 1796 - 1812, 1818 r. - rozebranie dwóch kamiennych wieżyczek; 1883 r. - nowa fasada miejscu zawalonej w 1853 r.; 1900 - 1901 zakrystia i poszerzenie prezbiterium.

Remonty: 1877 r., 1886 r.; 1959 r. (stalowe kotwy), 1961 r., 1977 r., 1986 r., 1996 r., 1998 r.

(prace naprawcze przy elewacji), 2000 r. (wnętrza prezbiterium), 2002 - 2003 (dach kościoła).

Kościół usytuowany w środkowej części wsi, z prezbiterium od zach.; fasada na osi widokowej z drogi od pld. Po płn. - zach. stronie kościoła wolnostojąca.

Kościół orientowany, jednonawowy, na rzucie prostokąta, z węższym prezbiterium zamkniętym apsydą na łuku eliptycznym. Od pld. prostokątny aneks zakrystii z przedsionkiem. Prostokątna kruchta ujęta dwiema wieżami na rzucie zbliżonym do kwadratu, wtopionymi w zach. część nawy. W wieży płn. murowana klatka schodowa z kręconymi schodami. Trzy prostokątne przęsła nawy i dwa zbliżone do kwadratu przęsła prezbiterium - nakryte sklepieniami żaglastymi.

Nawa prostopadłościenna, nakryta dachem dwuspadowym, z dwiema trójkondygnacyjnymi wieżami w fasadzie. Wieże zwieńczone ośmiobocznymi latarniami z cebulastymi hełmami w zwieńczeniu. Zach., dwukondygnacyjna ściana nawy podwyższona o prostokątny szczyt kotarowy, łączący trzecie kondygnacje wież. Prezbiterium węższe, zestawione z dwóch prostopadłościaków. Dach prezbiterium dwuspadowy, niższy od dachu głównego, nad apsydą - na rzucie elipsy.

Elewacje nawy trójosiowe, prezbiterium - dwuosiowe. Ściany murowane, tynkowane, ujęte szerokim gzymsem podokiennym, gzymsem nadokiennym i podokapowym. Okna nawy arkadowe, zamknięte łukiem pełnym, w opaskach zlicowanych z gzymsem podokiennym, umieszczone w prostokątnych płycinach. Okna prezbiterium węższe, zamknięte łukiem odcinkowym.

Fasada parawanowa, trójkondygnacyjna, jednoosiowa, lekko wklęsła (na łuku eliptycznym) ujęta parą trójkondygnacyjnych wież, wysuniętych ryzalitowo. Naroża ściany i wewnętrzne naroża wież - ujęte pasami poziomego boniowania. Dolne kondygnacje fasady i ślepe dolne kondygnacje wież rozdzielone szerokim gzymsem, górne - zwieńczone pełnym belkowaniem. W szczycie fasady - półkolista karbowana koncha z rzeźbą MB Immaculaty, powyżej - ślepa arkadowa balustrada,

w zwieńczeniu - szczyk w formie aediculi ujęty w spływy wolutowe. W trzeciej, ujętej w pilastry, kondygnacji wież wąskie arkadowe otwory okienne w pilastrowym obramieniu. W zwieńczeniu - trójkątne szczyty i latarnie z cebulastymi hełmami.

Ściany nawy o zaoblonych wsch. narożach oraz ściany prezbiterium rozczłonkowane parami lizen dźwigających profilowany, gierowany gzyms przebiegający poniżej okien. Łuk tęczy eliptyczny. Kościół murowany z kamienia i cegły, obustronnie otynkowany. Więźba dachu drewniana, stolcowa. Pokrycie dachów i hełmów z blachy miedzianej.

Wypożenie: ołtarz główny i boczne, ambona - neobarokowe, kilka epitafiów kamiennych, organy z 1911 r.

• Kolegiata, ob. kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w zespole pokolegiackim, Kurzelów

Początki Kurzelowa sięgają wczesnego średniowiecza, miejscowość była własnością arcybiskupów gnieźnieńskich. W miejscu kolegiaty istniał kościół paraf. pw. św. Wojciecha. Czas powstania kolegiaty pw. NMP znany nie jest, wiadomo, że funkcjonowała już w poł. XIII w., zaś w poł. XIV w. została zreformowana przez arcybiskupa Jarosława Bogorię Skotnickiego, który w 1364 r. erygował w kolegiacie dziekanie kurzelowską ze stosownym uposażeniem. Skotnickiemu przypisuje się budowę murowanego kościoła kolegiackiego. Przy kolegiacie działała szkoła. Działalność szkoły i kolegiaty poświadczają źródła z XV i XVI w.

Zespół to owalny teren otoczony murem licowanym kamieniem, z obdaszkiem ceramicznym, od wsch. powiększony o teren ogrodzony płotem drewnianym na murowanych słupkach i podmurówce. Od wsch. strony kościoła - drewniana dzwonnica. Wejście na teren przykościelny - od strony pld. - zach. i pld. wsch. - brama flankowana parą bramek: na czterech kamiennych słupach - rzeźby czterech ewangelistów. W skład zespołu wchodzi także cmentarz przykościelny.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP

Datowanie: 1342 - 1360, kaplica MB od ptn., przebudowa zakrystii - 1 poł. XVII w., kruchta od zach. 1887 - 1892, restauracja XVIII w.

Pierwotnie kwadratowa nawa z wydłużonym, zamkniętym pięciobocznie prezbiterium, nakryta sklepieniem palmowym wspartym na centralnym filarze, z zakrystiami: kanoniczną i wikariacką - przy ptn. ścianie prezbiterium. 1 poł. XVII w.: przebudowa obu zakrystii na zakrystię z przedsionkiem i budowa kaplicy MP. Lata 1887 - 1892 neogotycka kruchta od zach.

Gotycki kościół orientowany, na rzucie zbliżonym kwadratu, z węższym, wydłużonym prezbiterium zamkniętym poligonalnie. Dach główny - dwuspadowy, ujęty w ogniomury; w zwieńczeniu wsch. - prostokątny szczyk ze świetlikiem, zamknięty półkolistym naczółkiem. Dach prezbiterium, niższy, wielospadowy, nad apsydą - wieloboczny. Kościół oszparowany trójjuskowo. Przy ptn. ścianie nawy - prostokątna kaplica MB nakryta dwuspadowo, przy ścianie prezbiterium - prostokątna zakrystia nakryta pulpitowo. Kruchta zach. parterowa, nakryta dwuspadowo.

Ściany murowane, tynkowane, elewacje biało malowane. Okna ostrołuczne, w obustronnie rozglifionych otworach, z kamiennymi maswerkami.

Wypożenie: mosiężna chrzcielnica z 1414 r., płyta nagrobna Marianny z Pieniążków Baranwoskiej (zm. 1631 r.), ołtarze barokowe z krucyfiksem i obrazami: św. Anna Samotrzeć i Ostatnia Wieczerza. Organy z l. 30. XIX w.

Dzwonnica usytuowana jest we wsch. części cmentarza przykościelnego, typu obronnego: na rzucie kwadratu, z nadwieszoną, górą otwartą izbicą. Konstrukcja słupowo - ramowa, szalowana pionowymi deskami, nakryta dachem namiotowym o lekko załamanych połaciach. Dzwony cztery: z 1412 r., XVI w., 1612 r. i 1617 r. Dzwonnica wzniesiona na przełomie XVII/ XVIII w., zawalona w 1946 r., została zrekonstruowana przy użyciu oryginalnych elementów.

• **Kaplica św. Anny, Kurzelów**

Datowanie: 1 poł. XVII w. (?)

Remonty: 1958 - 1961 (szalunek, podwaliny, części ścian), po 1967 r. (remont dachu, wnętrze, budowa otwartej kruchty od zach.).

Kaplica cmentarna usytuowana na zach. krańcu wsi, na pagórku, na cmentarzu grzebalnym. Kaplica orientowana, na rzucie kwadratu, z węższym prezbiterium prostokątnym, zamkniętym trójbocznie. Na osi fasady prostokątny daszek okapowy na dwóch słupach. Dach wysoki, dwuspadowy, od zach. półszczytowy, o lekko zróżnicowanym poziomie kalenic, nad zamknięciem prezbiterium - wielopołaciowy, z mocno wysuniętym okapem na dekoracyjnie podciętych rysiach. W zwieńczeniu dachu nawy - ośmioboczna sygnaturka z latarnią, zwieńczona sterczyną z krzyżem.

Ściany na podwalinach, drewniane (modrzew) z bali w konstrukcji wieńcowej, obustronnie spięte lisicami, zewnętrznie pionowo szalowane deskami, z listwowaniem. Podwaliny osłonięte okapnikiem. Wszystkie dachy i półszczyt zach. podbite gontem.

Wyposażenie - późnobarokowy, drewniany ołtarz główny z XVIII w.

• **Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP, Włoszczowa, ul. Partyzantów 3**

W skład zespołu wchodzi: kościół, plebania, ogrodzenie kościoła z bramami (mur. i mur. - żel., 4 ćw. XIX w.), kostnica, poddach, pozostałości dzwonnicy (przy pld. części ogrodzenia, XVIII w.), stróżówka przy plebanii (2 poł. XIX w.), arkadowa brama łącząca plebanię ze stróżówką (2 poł. XIX w.) oraz cmentarz przykościelny.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP

Datowanie: 1648 r., kaplica przebudowana etapami na kościół- 3 ćw. XVII w.; 1881 r.

W 1784 r. - pożar; odbudowa w latach 1811 - 1830 oraz w 1874 r. Po 1881 r. - wieża od zach. i pomieszczenia przy zakrystii. Ok. 1985 r. likwidacja placu przedkościelnego, 1998 r. - wymiana obejścia wokół kościoła.

Zespół kościoła zajmuje narożny przyrynkowy kwartał ptn.- wsch., od pld. zamknięty ul. Partyzantów, od zach. - ul. Śliską. Prostokątny teren podzielony na część zach. - kościół i część wsch.: ogrody, plebanię i zaplecze gospodarcze.

Kościół orientowany, jednonawowy, dwuprzęsłowy, z pozornym transeptem (dwie kaplice we wsch. przeszle nawy), z węższym, dwuprzęsłowym prezbiterium, zamkniętym półkoliście. Przy ptn. ścianie prezbiterium prostokątna zakrystia, obudowana prostokątnym obejściem z przedsionków. W fasadzie wieża na rzucie kwadratu. Do pld. ściany nawy przylega prostokątna kruchta.

Korpus (nawa, człon zach., prezbiterium, kaplice) nakryte dwuspadowymi dachami, z ośmioboczną sygnaturką w krzyżu; nad apsydą dach półokrągły. W fasadzie trójkondygnacyjna wieża nakryta czworobocznym, dwukrotnie przełamany, dzwonowatym dachem.

Fasada jednowieżowa, jednoosiowa, trójkondygnacyjna, w pilastrowym opracowaniu. Między kondygnacjami belkowanie z profilowanym, mocno wyładowanym gzymsem. W dolnej kondygnacji -

drzwi i prostokątne otwory okienne pośrodku arkadowej blendy, w kondygnacjach górnych - wąskie, arkadowe okna.

Ściany murowane obustronnie tynkowane, posadzki kamienne. Więźba dachowa drewniana, krokwiowo - stłocowa. Dach kryty blachą, ocynkowaną.

Kościół stanowi sanktuarium maryjne z obrazem NMP ze śś. Józefem i Joachimem (2 poł. XVII w. - ołtarz główny), nagrobek Mikołaja Małachowskiego (po 1787 r.), obraz św. Jana Kantego (XVII w.).

Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP

Datowanie: ok. poł. XIX w..

Remonty: gruntowny remont elewacji 1990 - 1991, gruntowny remont wnętrza, dział zach. i środkowy w 1998 r.

Usytuowana od ul. Partyzantów, w płn. - wsch. narożniku placu kościelnego. Na planie prostokąta, dwutraktowa, trójdziałowa, dziesięciopomieszczeniowa, parterowy, niepodpiwniczony. Murowana, elewacje otynkowane, na cokole, dłuższe zwieńczone profilowanym gzymsem. Od frontu (płd.) na osi niewielki ganek - z pilastrami na narożach, z prostym gzymsem wieńczącym, z drzwiami na osi i oknami w bocznych ścianach. Z tyłu (płn.) dobudówka z przedsionkiem i sanitariatami. Elewacja szczytowa (zach.) trójosiowa, z oknem i parą płycin (od płd.). Elewacja szczytowa (wsch.) - jednoosiowa, z drzwiami na osi, w szczycie para okien. Nakryta wysokim, naczółkowym dachem, ganek i dobudówka - dachy dwuspadowe.

Kostnica z 4 ćw. XIX w., usytuowana w płn. - zach. narożniku ogrodzenia. murowana, otynkowana na planie zbliżonym do kwadratu, jednoprzestrzenna, nakryta dachem namiotowym. Wewnątrz strop belkowy, nagi oraz deskowa podłoga.

Poddach z 4 ćw. XIX w., usytuowany przy zach. części ogrodzenia, oparty na murze cmentarnym i rzędzie drewnianych słupów. Słupy na kamiennych cokołach podtrzymują wzdłużoną belkę (podciąg) na niej i na murze krokwie jednospadowego dachu. W kamiennym otynkowanym murze pas płycin, w których umieszczone zostały Stacje drogi krzyżowej.

• Kaplica cmentarna pw. Wszystkich Świętych, Włoszczowa, ul. Partyzantów 80

Datowanie: 1786 - 1788.

Remonty: 1868 - 1875, 1949 r., 1995 - 1996.

Kaplica znajduje się w zach. części cmentarza grzebalnego. Wzniesiona na rzucie prostokąta z parą szkarp w narożach fasady, z węższym i krótszym, prostokątnym prezbiterium, w którego zamknięciu wydzielona wąska zakrystia. Dachy ceramiczne, dwuspadowe, w jednej wysokości. W fasadzie dach zamknięty prostokątnym, kotarowym szczytem zwieńczonym rozerwanym naczółkiem. Dach prezbiterium zamknięty trójkątnym szczytem kotarowym ze sterczynami u nasady.

Ściany murowane, tynkowane, na cokole. Elewacje zwieńczone profilowanym i wyładowanym gzymsem, rozczłonkowane parami boniowanych lizen i gzymsem kordonowym. Fasada parawanowa, dwukondygnacyjna, na osi przepruta arkadową dwukondygnacyjną wnęką. Kondygnacje rozdzielone gzymsem gierowanym na linii szkarp.

Wnętrze jednoprzestrzenne, w prezbiterium wydzielona poprzeczna, wąska zakrystia. Ściany podzielone gzymsem na dwie kondygnacje, rozczłonkowane pilastrami, zdwojonymi w kondygnacji dolnej. Strop belkowy z tynkowaną podsufitką; poniżej stropu szeroki pas z profilem u nasady. Okna

w rozglifionych węgarach, zamknięte spłaszczonym łukiem. Empora organowa zryzalitowana na osi, wsparta na parze ośmiobocznych słupów; balustrada ogzymsowana, drewniana, płycinowo-ramowa z nakładanymi rombami; od dołu falisty lambrekin.

III. ZESPOŁY DWORSKO - PARKOWE

• Zespół dworski z parkiem, Boczkowice

Datowanie: zespół dworski - 2 poł. XIX w., pozostałość dworu - XIX/XX w.

W końcu XVIII w. wieś Boczkowice Mniejsze i Większe kupił Bystrzonowski. W rękach rodziny do 1833 r. - konfiskata majątku. Rządowe Boczkowice wydzierżawił Romuald Straszewski, który w l. 40. XIX w. wykupił folwark.

W latach 1846 - 1852 zabudowania dworskie obejmowały dwór drewniany, spichlerz, trzy stodoły, dwie obory, owczarnię drewnianą zastąpioną murowaną oraz czworaki. W 1880 r. majątek kupił Stanisław Adamowicz Linowski: rozbudowa dworu, modernizacja parku. W 1915 r. majątek sprzedany na licytacji, większość gruntów uległa parcelacji, resztówkę obejmującą zabudowania z dziedzińcem, parkiem i sadem, kupił Stanisław Stępkowski z Jadryna. W rękach rodziny majątek pozostawał do 1945 r. W 1948 r. parcelacja majątku. Centralna część posiadłości obejmowała rozległy park ze starodrzewem, dziedzińiec otoczony zabudowaniami gospodarczymi, duży sad.

Zespół dworski z parkiem usytuowany jest na ptn. - zach. od wsi, na pld. od drogi Boczkowice - Bebelno. Założenie składa się z dworu z parkiem oraz sadów i łąk - w obrębie kompozycji. Przyjmuje kształt zbliżony do prostokąta na osi wsch. - zach., z lekkim wybrzuszeniem od ptn.

Część wsch. dzieli się na część ptn. - park i pozostałość sadu, oddzielone od pld. ścieżką i szpalerami krzewów. Park tworzy zwarta grupa drzew: graby, lipy wiązy, kasztanowce, akacje jesiony, klony i modrzewie. Dwór usytuowany przy ścieżce, na pld. - sad i łąka oraz pojedynczy drzewostan. Zachowana niewielka ilość pierwotnych elementów zespołu, dawne polany, ogrody zarośnięte samosiejkami lip i jesionów oraz chwastami.

Na terenie zespołu zachowany budynek - pozostałość dawnego dworu. Jest to parterowy budynek na rzucie prostokąta, nakryty dwuspadowym dachem, z obszerną facjatą na osi fasady, nakrytą dwuspadowo. Ściany murowane z cegły i kamienia wapiennego, tynkowane. Na elewacjach pozostałości pierwotnych podziałów: lizeny, profilowany gzyms wydzielający poddasze, odcinki gzymsu nad prostokątnymi oknami. Budynek w bardzo złym stanie technicznym.

Pierwotny układ kompozycyjny wewnątrz zespołu czytelny w niewielkim stopniu. Obszar wartościowy ze względu na zwarty, drzewostan, osie widokowe w kierunku ptn. i zach.

• Założenie krajobrazowe z pozostałościami parku, Czarncza

Czarncza wzmiankowana jest w 1366 r. jako włość w pełni ukształtowana z dworem, kościołem i karczmą. Jej właściciel - Budza, sprzedał część Czarncy Dobkowi de Dobow. Od 1406 r. wymieniany jest Stanisław Dobow. W 1410 r. - Mikołaj z Czarncy, uczestnik poselstwa negocjującego poddanie Malborka przez Krzyżaków - być może identyczny z Mikołajem de Czarncza herbu Łodzia (wzmiankowany 1420 r.), co wskazywałoby na to, że potomkowie hetmana Czarnieckiego już wówczas utworzyli tu gniazdo rodowe - do 2 poł. XVIII w. Po śmierci hetmana w 1665 r., w 1667 r. Czarncza przeszła w ręce Wacława Leszczyńskiego, wojewody podlaskiego. Później odziedziczyli ją Szembekowie, Działyńscy, Modliszewscy, Gogolewscy i Makulscy. Ok. 1897 r. - rodzina Poznańskich z Łodzi, od 1910 r. do II wojny światowej - Karski. Po reformie rolnej została tzw. resztówka, której właścicielem został skarb państwa. Obecnie jest własnością gminy. W 1966 r. z inicjatywy inż. M.

Chudzińskiego, na powierzchni 1,5 ha założono ogrodzony park - arboretum. Pierwotny teren zespołu liczył 5,2 ha. W 2007 r. przeprowadzono badania archeologiczne, w których odkryte zostały zabudowania dworskie Czarnieckich, znajdujące się w płn. - wsch. części parku. W ostatnich latach wykonano następujące prace w parku: remont głównych alejek, remont bramy wjazdowej wraz z malowaniem na dotychczasowy kolor, odnowiono 4 istniejące ławki oraz ustawiono 5 nowych wraz z drewnianym stołem, wymieniono skorodowane kosze na śmieci (9 sztuk), wykonano jedną tablicę informacyjną.

Park - arboretum znajduje się po wsch. stronie drogi na Włoszczowę, w granicach terenu pierwotnego założenia zamkniętego drogami poprzecznymi - do Wymysłowa (na płn.) i Żeliszawiczek (na pld.), na wprost kościoła. Rozlokowany na terenie lekko nachylonym: część płn. jest sztucznie podwyższona przez warstwy gruzu z istniejących tam zabudowań, obniża się w kierunku pld. - wsch. Arboretum ma kształt prostokąta z niewielkim wycięciem w narożniku pld. - wsch. W części wsch. przecina go aleja 200-letnich kasztanowców, której finałem jest pomnik hetmana Czarnieckiego, po bokach - skupiny drzew. W części wsch. - rozległa polana przecięta drogami ujęta szpalerami drzew. W 1976 r. w parku rośło 300 gatunków i odmian drzew i krzewów, pochodzących z 5 kontynentów: Europy, Azji, Afryki i obu Ameryk - nasadzeń współczesnych. Obecnie na terenie parku rośnie około 70 gatunków odmian drzew i krzewów ozdobnych, zarówno rodzimego jak i obcego pochodzenia. W czasie badań archeologicznych w 2007 r. w płn. części parku odkryto pozostałości dwóch kolejnych dworów, zbudowanych przez Łódziców - Czarnieckich - z XV w. i XVI/XVII w.

Arboretum powstałe na terenie dawnego założenia parkowego zespołu jest bardzo czytelnym połączeniem rozległej historii i współczesności, która przekształca dziedzictwo kulturowe świadomie, dążąc do zachowania go w formie jak najmniej zmienionej.

• Zespół dworski z parkiem, Nieznanowice

Datowanie: XVIII w., 2 ćw. XIX w., 2 poł. XIX w., pocz. XX w.

Z dawnego założenia zachowana ogólna dyspozycja elementów przestrzennych, układ folwarku, zach. część parku; zabudowania pałacowe w ruinie, gospodarcze - w większości przebudowane, zatarta pierwotna dyspozycja wsch. i płn. części założenia.

Założenie prostokątne, otoczone drogami lokalnymi i od pld. - wsch. - drogą dojazdową do zespołu. Komponowane na osi płn. - pld., w części zach. wydłużone na pld. Głównym elementem kompozycyjnym jest park, zajmujący zach. część założenia, od pld. zamknięty pałacem, za którym od pld. - część zajezdna. Wsch. część zespołu, od wsch. i płn. fragmentarycznie ogrodzoną murem, zajmuje ogród gospodarczy. Brama wjazdowa umieszczona w części pld. - wsch., druga - na płn. końcu głównej osi założenia Po pld.- wsch. stronie parku, po obu stronach drogi dojazdowej ujętej aleją, zbudowania gospodarcze: od pld. zabudowania zestawione w czworobok wokół prostokątnego dziedzińca (d. obora, stajnia, stodoła); od płn.: dawny młyn, rządówka i dom ekonoma oraz ośmiorak - na płn. od nich. Obecnie na zach. od dziedzińca gospodarczego - nowe zabudowania.

Dominantą kompozycji jest pałac usytuowany na przecięciu dwóch głównych osi widokowych: 1. płn. - pld.: od dawnej bramy na pld., przez pałac i aleję parkową wśród starodrzewu - do bramy na płn.; 2. wsch. - zach.: droga dojazdowa od nowej bramy ku zabudowaniom folwarcznym na wsch.

Część zajezdna ujęta od płn. elewacją pałacu, od wsch. - fundamentami oficyny, zajęta jest przez podjazd z niecką kolistą fontanny. Teren otoczony starodrzewem, zarośnięty krzewami i samosiejkami.

Pałac (ruina) neorenesansowy, murowany, dwukondygnacyjny, wzniesiony na rzucie prostokąta, obustronnie ryzalitowany na osi poprzecznej, ryzality poprzedzone portykami. Układ dwutraktowy, z sienią ze schodami - na osi od płn. i salą otwartą na pld.

Park z czytelną osią widokową na linii płn. - pld., w części płn. staw z wyspą na środku, na granicy płn. - zach. - ślad wału ziemnego i pozostałości fosy. Ruina pałacu stanowi ośrodek parku, przy którym zbiegają się główne osie widokowe. Po zach. stronie- zwarty starodrzew: klony, wiązy, lipy. Narożnik płn. - wsch. parku otoczony rowem, za którym łąka. We wsch. części parku - zespoły drzew z kilkoma polanami. Po pld. stronie pałacu - część zajezdna - dziedziniec wjazdowy: obszerne wnętrze otoczone starodrzewem klonowo - lipowym podbudowanym krzewami. drzewostan: lipy, klony, graby, wiązy, od wschodu olchy. Lokalnie, jako akcenty: brzozy, topole, świerki i modrzew.

• Założenie pofolwarczne, Rogienice

W skład założenia folwarcznego wchodzi: park dworski 2 poł. XVIII w., przekomponowany XIX/XX w., staw z groblami, część gospodarcza z zabudowaniami.

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1352 r., lecz wieś powstała dużo wcześniej, o czym świadczy nazwa należąca do najstarszej w rejonie warstwy nazewniczej. Rogienice i Ogarka miawały wspólnych właścicieli. Pierwszymi właścicielami wsi byli Piotr i Zofia Szafrancowie wymieniani na pocz. XVI w., w 1508 r. - po śmierci Piotra, wdowa, która miała ją jeszcze w 1540 r. w l. 30. XVII w. Rogienice i Ogarka w rękach Żmijewskich, w 1662 r. - Rogienice dzierżawił Stecki- właściciel Ogarki. W XVIII w. obie wsie należały do Jana Czaplickiego, potem Jan Skarbek Radoński, Julian Łemicki i jego syn Antoni, który zmarł w 1830 r. Ogarkę i Rogienice odziedziczyła jego córka Wanda Straszewska, zmarła w 1866 r., zapisując mężowi Rogienice w dożywocie. W 1847 r. dwór w Rogienicach był drewniany, kryty gontem. Obok stał dom murowany pod gontem. Zabudowa folwarku drewniana: stajnia kryta gontem, 3 stodoły pod strzechą, dom oficjalistów i karbowego, młyn pod gontem, ob. mieszkania i pusta chałupa oraz murowana karczma z zajazdem. Chałupy we wsi były drewniane kryte strzechą. W 1893 r. właścicielem wsi była Władysław Krzyżanowski, po nim - rodzina Malskich, która rozprzedała dobra chłopom.

Folwark wzmiankowany był już w 1540 r. W 1886 r., folwark obejmował 774 morgi w grunty orne i ogrody (423 morgi), lasy (278 mórg), pozostałe tereny to pastwiska, łąki i nieużytki. Na mapie z 1936 r. folwark nie jest zaznaczony, wcześniej uległ parcelacji i sprzedaży.

Pozostałości zespołu folwarcznego ze stawem z groblami usytuowane są po zach. stronie drogi Boczkowice - Konieczno, mniej więcej na osi drogi z Ogarki, od której do folwarku wiedzie dodatkowa droga ograniczająca go od pld. Zabudowania gospodarcze poprzedzone są od wsch. współczesną zabudową wsi. Ich układ komponuje dwa niewielkie dziedzińce, od pld. i zach. otoczone szpalerami drzew. Na płn. niewielki plac porośnięty drzewami (sad ?). Na pld. - zach. od zespołu, wśród gruntów rolnych - kompleks pięciu stawów rozdzielonych groblami - rozłożonych po bokach szpaleru drzew prostopadłego do drogi wiodącej do części wsi tzw. lasek. Przy stawie pld. - wsch. - skupina zieleni wysokiej. Po drugiej stroni drogi- dwa dodatkowe stawy. Między dawnym folwarkiem a stawem - niewielki zagajnik. Wokół stawów wierzba polska.

Pierwotne założenie czytelne jest w niewielkim stopniu. Niemniej, ze względu na układ poszczególnych elementów powstałych w okresie historycznym (zespół zabudowy, kształtowana zieleń, stawy w tym folwarczy i wiejski) oraz ich historię podlega ochronie i wraz z otoczeniem może zostać wykorzystany jako istotny punkt turystyczny.

• Park podzamcze, Włoszczowa

Datowanie: poł. XIX w., częściowo przekształcony w 1 ćw. XX w.

Park stanowi element zespołu dworskiego, którego pozostałości obejmują: dwie XIX-wieczne oficyny (ul. Podzamcze 15 i 26), pozostałość dworu w formie piwnic (poł. XIX w.), pozostałość założenia obronnego z fosą w części pld. (XVI - XVIII w.), kamienno - murowana ruina czworaków. (poł. XIX w.)

Założenie usytuowane na płaskim terenie, wśród łąk i rozlewisk rzeki. Na obszarze prostokąta wydłużonego na osi ptn. - pld. Całość słabo czytelna, dzieli się na pld. część zajezdną, środkową - ogrodową i północną - tereny podmokłe. Droga dojazdowa do założenia - od pld., tworzy oś pierwotnego założenia.

Zespół zaczyna się przejazdem pomiędzy parą budynków czworaków - na wsch. i zach., położonych na tarasowym wypłaszczeniu od ptn. zakończonym skarpą. W ptn. w części niższej - zagroda i budynki gospodarcze - po wsch. stronie drogi, po zach. - pole orne. Dokoła szpalery wiązów, akacji oraz krzewy.

Dalej park na planie prostokąta - od części pld. oddzielony drogą z aleją lip. Wzdłuż granicy zach.- kanał i droga oraz szpaler drzew (wierzba, świerk, olcha). Wzdłuż granicy wsch. - szpaler brzozy, za którym droga wiodąca do części ptn. Od ptn. - zagajnik brzożowo - topolowy z pojedynczymi świerkami. We wnętrzu - płaski parter pokryty trawą.

W części ptn. - podmokły teren po stawach. Drzewostan: lipy, olchy, brzozy i wierzby. Rzadziej: kasztanowce, jesiony, topole i wiązy oraz - jako akcenty - świerki.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Oprócz obfitującej w wydarzenia historii gminy wpisującej się w historię regionu świadectw kultury materialnej (rozwój urbanistyczny, ruralistyczny, architektura, budownictwo, przemysł), na krajobraz kulturowy składają się również wartości niematerialne, stanowiące trwałe dziedzictwo kulturowe regionu, które powinno być kultywowane i zachowane dla następnych pokoleń.

Charakterystyczna jest religijność tutejszego społeczeństwa ujawniająca się w dbałości o wszelkie obiekty sakralne, również kapliczki przydrożne i krzyże, przy których odbywają się np. niektóre wiejskie nabożeństwa, opierają się lokalne wierzenia, które stanowią miejsca kultu.

Kultywowana jest tradycja i zwyczaje związane ze Świątami Wielkanocnymi, poprzez organizowanie między innymi konkursu na wykonanie plamy wielkanocnej. Konkurs ten organizowany jest od 30 lat w Kurzelowie.

Tradycje ludowe prezentowane są głównie na imprezach lokalnych, takich jak dożynki, czyli święto plonów, czy na imprezach o zasięgu regionalnym jak festyny. W gminie dożynki obchodzone są hucznie. Obchodom tym towarzyszą śpiew zespołów ludowych, tańce, liczne wystawy, kiermasze i konkursy. Tradycją dożynek jest przekazanie przez starostów dożynek bochna chleba władzom samorządowym. Kolejnym etapem świętowania jest składanie wieńców dożynekowych.

W gminie Włoszczowa w miejscowości Kurzelów organizowana jest uroczystość „Obrzędu żniwnego”, który w odróżnieniu od tradycyjnych dożynek polega na prezentacji czynności, prac wykonywanych w trakcie żniw. W trakcie imprezy organizowany jest konkurs na najładniejszy wieniec. Zgodnie z tradycją wydarzeniu towarzyszą występy wokalne zespołów ludowych, które prezentują lokalny folklor obowiązujący w tym regionie oraz obrzędy ludowe związane z pracą na roli.

W gminie organizowane są systematycznie różne imprezy kulturalne. Należą do nich m.in.:

- Spotkanie z kulturą pn. „Kolędowanie w Bieganowie”, Dwór w Bieganowie,
- Finał Świętokrzyskiego Konkursu Kolęd i Pastoralek, Dom Kultury we Włoszczowie,
- Uroczystości związane ze Świętem Konstytucji 3 Maja,
- 480. rocznica nadania praw miejskich Włoszczowie,
- Dożynki Gminne Gminy Włoszczowa,
- Hubertus Ziemiański,
- Akademia z okazji Święta Niepodległości,
- Uroczystości związane z Narodowym Świętem Niepodległości.

Niezwykle istotną rolę w pielęgnowaniu i przekazywaniu lokalnych tradycji, w tym folkloru, pełnią Koła Gospodyń Wiejskich (KGW). Najstarsze Koło Gospodyń Wiejskich w gminie Włoszczowa działa od 98 lat. W gminie działa 10 Kół, w tym 2 Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Wsi oraz Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich. Członkinie KGW kultywują tradycje ludowe, dożynki, tradycje związane ze świętami bożonarodzeniowymi czy wielkanocnymi, a także „zapusty” oraz „ostatki”. Organizują spotkania, biesiady, majówki, pikniki oraz wycieczki.

W gminie Włoszczowa aktywnie działają:

- KGW w Bebelnie,
- KGW w Czarncy,
- KGW w Jeżowicach,
- KGW w Kurzelowie,
- KGW w Motycznie,
- KGW w Przygradowie,
- KGW „Wisienki” w Woli Wiśniowej,
- Stowarzyszenie Gospodyń Wiejskich w Koniecznie,
- Stowarzyszenie Nieznanowice.pl,

- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Rząbiec.

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy Włoszczowa prowadzą także:

- **Dom Kultury we Włoszczowie** (ul. Wiśniowa 17, Włoszczowa) - Dom Kultury realizuje zadania w dziedzinie wychowania, edukacji kulturalnej i upowszechniania kultury poprzez programowanie i organizację działalności społeczno - kulturalnej. Dom Kultury prowadzi wielokierunkową działalność zgodną z potrzebami kulturalnymi społeczności lokalnej.

- **Biblioteka Publiczna we Włoszczowie** (ul. Kościuszki 11, Włoszczowa) - biblioteka jest samorządową instytucją kultury funkcjonującą w ramach krajowej sieci bibliotecznej. Jej siedzibą jest miasto Włoszczowa, a organizatorem Gmina Włoszczowa. Działalność Biblioteki ma na celu rozwijanie i zaspokajanie oczekiwań lokalnej społeczności w zakresie czytelnictwa oraz upowszechnianie oświaty i kultury.

- **Izba Regionalna Ziemi Włoszczowskiej** (w budynku Biblioteki Publicznej, ul. Kościuszki 11, Włoszczowa) - Izba Regionalna składa się z dwóch pomieszczeń. W jednym zgromadzono przedmioty dziś już nieużywane: stare żelazka, latarki, lampy naftowe, maglownice, przyrządy służące do wypieku chleba, meble. Można zobaczyć również stare dokumenty i rzeźby twórców ludowych. Drugą część Izby stanowi kącik przyrodniczy, a w nim: skamieniałości, spreparowane ptaki, zwierzęta oraz zdjęcia roślin będących pod ochroną.

- **Centrum Edukacji i Kultury im. Stefana Czarnieckiego w Czarncy** (ul. Szkolna 16, Czarncza) - obecnie w 8 salach wystawowych zgromadzono liczne eksponaty, m.in. szaty liturgiczne i starodruki z XVII w., a także dokumenty podpisane przez hetmana, pamiątki po uroczystościach państwowych, jakie odbywały się w Czarncy z udziałem najwyższych władz, m.in. w latach 30. XX w., reprodukcje znanych obrazów oraz ryciny przedstawiające wydarzenia z życia hetmana, manekiny w strojach z epoki oraz zbroję husarską i replikę siedemnastowiecznej armaty (armatę przekazał potomek S. Czarnieckiego), mundury (podarowane przez Wyższą Szkołę Oficerską imienia Stefana Czarnieckiego w Poznaniu oraz 3. Pułk Strzelców Konnych imienia Hetmana Polnego Koronnego Stefana Czarnieckiego z Wołkowyska na Białorusi).

- **Włoszczowskie Towarzystwo Krzewienia Kultury;**
- **Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Włoszczowskiej;**
- **Lokalna Grupa Działania „Region Włoszczowski”;**
- **Stowarzyszenie BONA FIDE Wspólna Inicjatywa Na Rzecz Rozwoju;**
- **Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Włoszczowskiej;**
- **Stowarzyszenie „Włoszczowska Grupa Rowerowa”;**
- **Świątokrzyńska Rybacka Lokalna Grupa Działania;**
- **Fundacja „Folwark Podzamcze”.**

Na terenie gminy oznakowane są szlaki turystyczne - rowerowe, tematyczne:

- **Szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy”** - trasa szlaku to 85 km. Prowadzi ona głównie lasem przez najciekawsze i najpiękniejsze okolice Włoszczowy (teren trzech gmin: Włoszczowy, Krasocina i Kluczeńska). Pokonując szlak poznaje się historię i zabytki Włoszczowy, Nieznanowic, Kluczeńska, Kurzelowa i Czarncy.
- **Rowerowy szlak pielgrzymkowy „Miejsca Mocy”** - wytyczony w 2007 r. szlak łączy miejsca kultu religijnego, sanktuaria maryjne oraz inne, ważne obiekty sakralne zlokalizowane w województwie

świętokrzyskim. Długość szlaku w Powiecie Włoszczowskim wynosi 79 km. Wśród 30 przystanków na szlaku „Miejsca Mocy” w województwie świętokrzyskim 7 znajduje się w powiecie włoszczowskim (kościół w Olesznie, Kurzelowie, Czarncy, Seceminie oraz w Moskorzewie, a także sanktuaria we Włoszczowie i Dierzgowie).

- **Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej** - na szlaku podróżując samochodem można zobaczyć drewniane kościołki, dzwonnice, chałupy i dwory. Szlak Świętokrzyski tworzą 4 trasy oraz tzw. Mała Pętla Kielecka, zawężająca swój zasięg do stolicy regionu. Obejmuje on blisko 60 obiektów, dwa z nich znajdują się na terenie gminy Włoszczowa - drewniane zabytki sakralne w Kurzelowie i Bebelnie.

- **„Skarbiec Świętokrzyski. Szlak Architektury Drewnianej i Średniowiecznej”**, szlak łączą 32 najpiękniejsze świątynie diecezji kieleckiej, w tym pokolegiacki kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kurzelowie. Trasa liczy 500 km długości.

Inną formą dziedzictwa niematerialnego jest gwara świętokrzyska. Zanikająca gwara sandomierska należy do dialektu małopolskiego. Charakterystyczne dla niej są elementy: tzw. mazurzenie, ścieśnienie samogłosek „a”, „e”, „o” i ich wymowa jako „o”, „i”, „u” (np. „chłopot”, „kobita”); brak rezonansu samogłosek nosowych „ą”, „ę” (np. „bede”); zastąpienie w bezokoliczniku końcówki „-eć” przez „-ić” lub „-yć” (np. „widzić”, „cierpić”, „leżyć”); poprzedzanie samogłosek „o” i „u” spółgłoską „ł” (np. „łosa”, „łodejdź”); używanie formy liczby mnogiej, jako wyraz szacunku do osoby starszej (np. „mamusia żyli osiemdziesiąt lat”).

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Włoszczowa nie występują parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Włoszczowa znajdują się 43 zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, w tym 25 stanowisk archeologicznych (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Włoszczowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Bebelno	kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	215 417	02.10.1956 r. 21.06.1967 r.
2	Bebelno	dzwonnica przy kościele paraf. pw. św. Michała Archanioła	417	21.06.1967 r.
3	Boczkowice	dwór	931	26.04.1977 r.
4	Boczkowice	park z sadem i łąkami	931	26.04.1977 r.
5	Czarnca	kościół filialny pw. św. Floriana	AK 11/Wo/2/Ki/32 79 405	16.12.1932 r. 11.11.1947 r. 21.06.1967 r.
6	Czarnca	dzwonnica przy kościele fil. pw. św. Floriana	79 405	11.11.1947 r. 21.06.1967 r.
7	Czarnca	cmentarz w granicach ogrodzenia przy kościele fil. pw. św. Floriana	AK 11/Wo/2/Ki/32 79	16.12.1932 r. 11.11.1947 r.
8	Czarnca	założenie krajobrazowe	933	23.04.1977 r.
9	Czarnca	pozostałości parku	642 933	17.12.1957 r. 23.04.1977 r.
10	Konieczno	kościół par. pw. Nawiedzenia NMP	214 647	02.10.1956 r. 14.01.1972 r.
11	Kurzelów	kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP	271 401	16.10.1956 r. 21.06.1967 r.
12	Kurzelów	kaplica cmentarna pw. św. Anny	788	16.09.1972 r.
13	Nieznanowice	park	654	18.12.1957 r.
14	Rogienice	park z sadem i stawem z groblami w założeniu pofolwarcznym	936	26.04.1977 r.
15	Rogienice	część gospodarcza z zabudowaniami w założeniu pofolwarcznym	936	26.04.1977 r.
16	Włoszczowa	kościół paraf. pw. Wniebowzięcia NMP	226 430	02.10.1956 r. 21.06.1967 r.
17	Włoszczowa	plebania	430	21.06.1967 r.
18	Włoszczowa	kaplica cmentarna pw. Wszystkich Świętych	535	02.01.1970 r.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE					
MIEJSCOWOŚĆ		OBSZAR AZP /NR STANOWISKA	FUNKCJA OBIEKTU	NR REJESTRU	DATA WSPISU
19	Dąbie	88-57/9	osada łużycka	677	07.03.1972 r.
20	Dąbie	88-57/11	osada ep. brązu i pocz. ep. żelaza	613	07.03.1972 r.
21	Dąbie	88-57/15	osada kultury przeworskiej	596	07.03.1972 r.
22	Dąbie	88-57	osada kultury łużyckiej	678	07.03.1972 r.
23	Dąbie	88-57/17	osada prahistoryczna i wczesnośredniowieczna	680	07.03.1972 r.
24	Dąbie	88-57/18	osada prahistoryczna (łużycka?)	681	07.03.1972 r.
25	Dąbie	88-57/19	osada kult. łużyckiej i z okr. wpł. rzymskich	618	07.03.1972 r.
26	Dąbie	88-57/20	osada kultury łużyckiej	610	07.03.1972 r.
27	Dąbie	88-57/21	osada kultury łużyckiej i przeworskiej	675	07.03.1972 r.
28	Dąbie	88-57/22	osada łużycka	674	07.03.1972 r.
29	Gościęcín (Gościęcín)	85-55/9	osada mezolityczna	605	07.03.1972 r.
30	Gościęcín (Gościęcín)	85-55/10	osada ep. kamienia, wcz. EB i łużycka	611	07.03.1972 r.
31	Gościęcín (Gościęcín)	85-55/11	osada mezolityczna	687	07.03.1972 r.
32	Gościęcín (Gościęcín)	85-55/12	osada mezolit., kultury łużyckiej i okr. wpł. rzym.	600	07.03.1972 r.
33	Kurzelów	85-56/2	relikty dworu obronnego "na kopcu" i relikty średniowiecznej zabudowy kolegiackiej	73	18.03.1987 r.
34	Kuzki	86-56/25	wielokulturowe stan. osadowe z ep. kamienia, okresu wpł. rzymskich i późn. średniowiecza	683	07.03.1972 r.
35	Łachów	86-56/10	osada kultury łużyckiej	720	07.03.1972 r.
36	Łachów	86-56/4	osada kult. łużyckiej i z okr. wpł. rzymskich	728	07.03.1972 r.
37	Łachów	86-56	osada z okresu wpływów rzymskich	727	07.03.1972 r.
38	Międzylesie	85-56/91	osada neolityczna	602	07.03.1972 r.
39	Międzylesie	85-56/92	osada prahistoryczna i średniowieczna	595	07.03.1972 r.
40	Międzylesie	85-56/93	osada kultury przeworskiej	603	07.03.1972 r.
41	Włoszczowa	85-57/23	grodzisko	65	18.03.1987 r.
42	Włoszczowa	86-57/25	stan. mezolityczne i kultury łużyckiej	717	07.03.1972 r.
43	Włoszczowa	86-57/24	cmentarzysko kultury łużyckiej	718	07.03.1972 r.

Obowiązki i prawa spoczywające na właścicielach zabytków wynikające z ustawy i ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (uoz):

Art. 5 uoz: Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 36 ust. 1. uoz: Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Art. 108 uoz:

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny - nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku.
5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Regulacje dotyczące stanowisk archeologicznych zostały omówione w rozdziale 5.7. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Jedną z podstawowych form ochrony ppoż. zabytków ruchomych jest ich wyposażenie w specjalistyczne urządzenia techniczne (np. systemy sygnalizacji pożaru, stałe czy półstałe instalacje gaśnicze, sieci hydrantowe). Szczególna rola przypada systemom sygnalizacji pożarowej, bowiem ich zadaniem jest wykrycie zagrożenia (pożaru) w jego wczesnej fazie. Dzięki temu możliwe jest szybkie podjęcie interwencji i zminimalizowanie strat.

Na terenie gminy Włoszczowa znajdują 3 zespoły zabytków ruchomych i 1 obiekt wolnostojący wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i tym samym objętych ochroną prawną (Tabela nr 3). W większości są to obiekty należące do wyposażenia kościołów parafialnych.

Ze względu na bezpieczeństwo obiektów nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Włoszczowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Czarnca	zespół zabytków ruchomych (57 pozycji) stanowiących wystrój i wyposażenie kościoła par. pw. św. Floriana oraz figura św. Jana Nepomucena, stojąca przed kościołem	20B	03.10.2000 r.
2	Kurzelów	Żeliwny nagrobek Agnieszki Katerli (babki S. Żeromskiego) znajdujący się na cmentarzu parafialnym	32B	04.03.2003

3	Włoszczowa	zespół zabytków ruchomych (53 pozycje) stanowiących wystrój i wyposażenie zespołu kościoła par. pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (kościół, plebania, tzw. Stara plebania i cmentarz przykościelny), oraz Grupa rzeźbiarska Maria Panna Niepokalanie Poczęta z Dzieciątkiem oraz św. Józefem i Joachimem z 1891 r.	86 B	18.09.2007 r.
4	Konieczno	zespół zabytków ruchomych (43 pozycje) stanowiących wystrój i wyposażenie kościoła pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	87B	05.10.2007 r.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno - budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno - budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane).

Podstawą do sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami jest opracowana gminna ewidencja zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków gminy Włoszczowa została opracowana w 2012 r., przyjęta Zarządzeniem nr 0050.67.2016 Burmistrza Gminy Włoszczowa z dnia 23 grudnia 2016 r., zamieniona Zarządzeniem nr 0050.32.2019 Burmistrza Gminy Włoszczowa z dnia 16 kwietnia 2019 r. Ewidencja składa się z kart zabytków nieruchomych gminy Włoszczowa wpisanych do rejestru zabytków i innych zabytków nieruchomych znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (Załącznik do Zarządzenia) oraz stanowisk archeologicznych (Załącznik nr 2 do Zarządzenia).

5.7. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst - razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Włoszczowa. Na terenie gminy znajdują się 332 stanowiska archeologiczne, które ujęte są w gminnej ewidencji zabytków. Wśród nich 25 stanowisk wpisanych jest do rejestru zabytków. Dla niektórych stanowisk założone są 2 karty, w związku z tym spis przedstawia wykaz kart stanowisk archeologicznych gminnej ewidencji zabytków (Załącznik nr 2).

Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP 85-55, 85-56, 85-57, 86-55, 86-56, 86-57, 86-58, 87-56, 87-57, 87-58, 88-57). Poza tymi obszarami AZP gmina Włoszczowa znajduje się także na obszarach AZP 84-55, 84-56, na których dotychczas nie zewidencjonowano stanowisk. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania

przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Zgodnie z art. 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109 c. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta bądź wsi winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Art. 108. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny - nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w wysokości do wartości uszkodzenia zabytku.
5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków nawiązkę w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Prowadzenie poszukiwań zabytków bez pozwolenia jest przestępstwem ściganym z urzędu - art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.8. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy Włoszczowa

Spośród zabytków gminy Włoszczowa, ze względu na walory architektoniczne, historyczne i stan zachowania, znajdują się obiekty atrakcyjne również z turystycznego punktu widzenia.

Najstarsze zachowane zabytki gminy Włoszczowa mają rodowód średniowieczny. Są to pozostałości grodziska we Włoszczowie, datowane na XIV - XV w. Grodzisko ma formę znacznych rozmiarów kopca ziemnego, usytuowanego wśród łąk, na płn. - wsch. od miasta. Kopiec - okrągły w rzucie, o średnicy około 40 m, w kształcie kopulasty, o wysokości około 5 m i stromych zboczach nachylonych pod kątem około 45 stopni. W zwieńczeniu znajduje się plateau, o wklęsłej pn. części, będącej być może pozostałością po podpiwniczonej zabudowie. Wokół zachowały się ślady fosy, szerokiej na kilkanaście metrów. Po jej zewnętrznej stronie znajdował się wał o około 20 m szerokości i 4-5 m wysokości, który otaczał grodzisko. Do grodu prowadził most szeroki na 2,5 m. Jest to typowy tzw. gródek stożkowaty - relikty mieszkalno-obronnej siedziby możnowładczej, z jedynym jak do tej pory w Polsce rozpoznanym mostem prowadzącym do tego rodzaju obiektu. Obecnie znajduje się tam późnobarokowa kamienna figura św. Jana Nepomucena z 2 poł. XVIII w.

Podobny charakter, choć nieco mniejsze rozmiary posiada gródek w Bebelnie. Reprezentuje typ tzw. grodzisk ostrosłupowych. W wyniku prowadzonych badań stwierdzono dwa okresy osadnictwa przypadające na XIII w. i XV-XVI w.

Cennym, również średniowiecznym, zabytkiem jest gotycki kościół w Kurzelowie - pokolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP, wzniesiony w ok. 1360 r. z fundacji abpa Jarosława Bogorii Skotnickiego, przebudowany w dobie baroku i w pocz. XIX w. Na uwagę zasługuje rzadkie architektoniczne rozwiązanie wnętrza - sklepienie wsparte na jednym filarze. Częściowo zachowała się kamienna dekoracja otworów okiennych i drzwiowych, a także marmurowy nagrobek Marianny z Pieniążków Baranowskiej i spiżowa chrzcielnica z 1414 r.

Wśród obiektów barokowych znajduje się wczesnobarokowy kościół pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana w Czarncy. Wybudowany w latach 1640 - 1659 staraniem Stefana Czarnieckiego, stał się jego mauzoleum. Szczątki hetmana w 1937 r. przełożono z krypty do okazałego sarkofagu projektu Zofii Trzcińskiej - Kamińskiej, umieszczonego w prezbiterium kościoła. W bocznej kaplicy zgromadzono pamiątki po Czarnieckim, m.in.: niewielki obraz Matki Boskiej z XVI w., z ołtarza polowego hetmana, jego konny portret oraz naczynia i szaty liturgiczne jego fundacji.

Najbardziej okazałą budowlą sakralną w gminie jest kościół pw. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie. Jest to sanktuarium maryjne ze słynnym obrazem NMP ze św. Józefem i Joachimem w ołtarzu głównym, z 2 poł. XVII w. Barokowa świątynia, wznoszona etapami w latach 40. i 70. XVII w, posiada neobarokową wieżę zegarową z 2 poł. XIX w. We wnętrzu godne zainteresowania są: nagrobek kolatora świątyni Mikołaja Małachowskiego, zm. w 1787 oraz obraz św. Jana Kantego z XVII w.

Architekturę klasycystyczną prezentują kościoły pw. Wszystkich Świętych we Włoszczowie z 1786 r. i pw. Nawiedzenia NMP w Koniecznie wzniesiony w latach 1796 - 1812.

Cennymi zabytkami architektury sakralnej gminy są nielicznie zachowane budowle drewniane: kaplica cmentarna św. Anny w Kurzelowie z 1 poł. XVII w. oraz drewniana dzwonnica o charakterze obronnym, a także kościół pw. św. Michała Archanioła w Bebelnie z 1745 r. i drewniana dzwonnica. Obiekty te stanowią element Świętokrzyskiego Szlaku Architektury Drewnianej.

Pośród budowli rezydencjonalnych na uwagę zasługują dwór w Nieznanowicach, zachowany w formie ruiny. Towarzyszy Park z XIX w. z częściowo zachowanym starodrzewem - graby, lipy, kasztanowce. W pobliżu zachowały się pozostałości zespołu folwarcznego: ruina oficyny, rządówka, chlewnia i dom skarbnika z przełomu XIX i XX w..

Nierozerwalnie związane z krajobrazem ziemi włoszczowskiej są także przydrożne kapliczki, krzyże i figury świętych. Najczęściej spotykane i najciekawsze są rzeźby św. Jana Nepomucena - chroniącego przed powodzią i utopieniem (Włoszczowa, Czarnca, Dąbie - Podłazie, Silpia) oraz św. Floriana - patrona strażaków (Włoszczowa: z 1 poł. XIX w., w rynku i z XVIII w. przy ul. Kusocińskiego, Nieznanowice).

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

- S - STRENGTHS, czyli silne strony,
- W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,
- O - OPPORTUNITIES, czyli szanse,
- T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione została analiza SWOT (Tabela nr 4), która skoncentrowana jest wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego gminy Włoszczowa. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe gminy oraz w oparciu o podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych gminy.

W Tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy Włoszczowa tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY WŁOSZCZOWA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- występujące formy prawne ochrony przyrody: pomniki przyrody, użytki ekologiczne, rezerваты przyrody i parki narodowe; - walory krajobrazowe gminy; - zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; - bogata i ciekawa historia gminy; - zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej; - przyznawanie z budżetu gminy dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; - aktywnie działające placówki zajmujące się szerzeniem kultury Dom Kultury we Włoszczowie, Biblioteka Publiczna we Włoszczowie, Izba Regionalna Ziemi Włoszczowskiej, Centrum Edukacji i Kultury im. Stefana Czarnieckiego w Czarncy; - oznakowane szlaki turystyczne (Szlak rowerowy „Lasami dookoła Włoszczowy”, Rowerowy szlak pielgrzymkowy „Miejsca Mocy”, Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej, „Skarbiec Świętokrzyski. Szlak Architektury Drewnianej i Średniowiecznej”).	- niezadawalający stan zachowania części obiektów zabytkowych; - niewystarczająca popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków; - mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; - niewystarczające środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego; - niewiele obszarów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego; - niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, witaczy, punktów turystycznych).

SZANSE	ZAGROŻENIA
• uwzględnienie w większym stopniu dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i programach rozwojowych gminy oraz powiązanie promocji zabytków z turystyką; • nagrody za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej przyznawane przez Starostę Włoszczowskiego za osiągnięcia w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury; • środowisko przyrodnicze gminy, sprzyjające promowaniu na tym obszarze aktywnej rekreacji i sportu; • rozwijający się system „e-świętokrzyskie Budowa Systemu Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego; • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo - budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • kreatywność inwestorów turystycznych; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego.	• odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami; • niewiele realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • nielegalne poszukiwania „skarbów” przy użyciu detektorów metali; • nielegalne wybierzyska piachu/„dzikie” piaskownie, które mogą wpłynąć na dewastację stanowisk archeologicznych.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Opracowany GPOnZ stanowi element polityki samorządowej, który pozwoli na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kultury. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kultury. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy przez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania, co stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Włoszczowa na lata 2014 - 2018. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4 - letni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabelach 5, 6.

Zrealizowanie GPOnZ zakłada się w perspektywie długofalowej, wieloletniej, gdzie ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

PRIORYTET I. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Włoszczowa

PRIORYTET II. Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Włoszczowa.

Tabela nr 5. Zadania w ramach Priorytetu I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Włoszczowa.	
Kierunek działań I.1: Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
I.1.1. Opracowanie jednolitego systemu oznaczeń zasobu dziedzictwa kulturowego.	Czy opracowano, z kim współpracowano, jakie zapisy, co chroni
I.1.2. Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów.	Ilość postawionych znaków/tablic, z kim współpracowano
I.1.3. Umieszczenie tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu.	Ile i gdzie umieszczono tablice
I.1.4. Aktywna współpraca z Domem Kultury we Włoszczowie, Biblioteką Publiczną we Włoszczowie, Izbą Regionalną Ziemi Włoszczowskiej, Centrum Edukacji i Kultury im. Stefana Czarnieckiego w Czarncy oraz innymi fundacjami i stowarzyszeniami w obszarze popularyzacji zabytków i dóbr kultury.	Jakie podjęto działania, czego dotyczyły, wartość przeznaczonych środków, z kim współpracowano
Kierunek działań I.2. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
I.2.1. Zabezpieczenie przed niszczeniem oraz oznakowanie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, ze szczególnym uwzględnieniem grodziska we Włoszczowie, tzw. kopca św. Jana Nepomucena i reliktywów dworu obronnego „na kopcu” i reliktu średniowiecznej zabudowy kolegiackiej w Kurzelowie.	Czy i w jaki sposób zabezpieczono, z kim współpracowano, zakres prac, czy ustawiono tablicę informacyjną
I.2.2. Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków: stanowiących własność gminy, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów.	Ilość odbytych kontroli, ilość obiektów wymagających remonty/konserwacje
I.2.3. Określenie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, ujętych w miejscowych planach zagospodarowania	Czy określono zasady, jakie, czy dla konkretnych obiektów, czy są zapisy w MPZP

przestrzennego oraz zasad dotyczących funkcjonowania, lokalizacji i wystroju sezonowych ogródków gastronomicznych w obszarze zabytkowe układu urbanistycznego miasta Włoszczowa w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	
Kierunek działań I.3: Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Włoszczowa.	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
I.3.1. Bieżące zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji
I.3.2. Sporządzenie i uchwalenie MPZP dla obszarów, które takich planów nie posiadają. W pierwszej kolejności dla terenów o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi lub terenów istotnych dla ochrony historycznych układów przestrzennych. Plany te powinny uwzględniać wymogi związane z ochroną znajdujących się na tych obszarach obiektów i obszarów zabytkowych, w szczególności tych wpisanych do rejestru zabytków, ale także tych uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków, jak również w zapisach Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Rzeszowa. Zaleca się wprowadzenie w stosunku do obiektów z obu tych grup bardziej precyzyjnych, zindywidualizowanych zapisów, uwzględniających specyfikę ich bryły, form architektonicznych i kontekstu przestrzennego.	Czy opracowano nowe plany, czy wprowadzono zmiany do istniejących, zapisy dotyczące zabytków

Kierunek działań I.4: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	
ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
I.4.1. Kontynuowanie udzielania dotacji na prace remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, w tym ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Wartość udzielonych dotacji, ilość osób zainteresowanych, ilość złożonych wniosków
I.4.2. Zmiany zagospodarowania przestrzennego, realizacje inwestycji, będących własnością gminy, przy bezwzględnym przestrzeganiu ustawowego wymogu uzyskiwania konserwatorskiego pozwolenia na prowadzenie prac w budynkach objętych ochroną, na podstawie wpisu do rejestru zabytków, indywidualnego lub zespołowego.	Czy i jakich dokonano zmian, w jakim zakresie
I.4.3. Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.	Bieżący monitoring
I.4.4. Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
I.4.5. Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zielonych i cmentarzach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac

Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Włoszczowa.	
Kierunek działań II.1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.	
ZAKRES ZADAŃ	SPOSÓB WERYFIKACJI
II.1.1. Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.	Jakie obiekty oznakowano, w jaki sposób, ilość zaplanowanych/ poniesionych środków
II.1.2. Wytyczenie ścieżek, np. dydaktycznych, historycznych, turystycznych lub spacerowych dla obiektów zabytkowych, w tym stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, ze	Czy i ile opracowano szlaków, jakie obiekty zostały ujęte

szczególnym uwzględnieniem grodziska we Włoszczowie, tzw. kopca św. Jana Nepomucena i reliktów dworu obronnego „na kopcu” i reliktu średniowiecznej zabudowy kolegiackiej w Kurzelowie.	
Kierunek działań II.2. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	
ZAKRES ZADAŃ	SPOSÓB WERYFIKACJI
II.1.1. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy.	Ilość wydanych publikacji, gdzie się ukazały, czego dotyczyły
II.1.2. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy.	Ilość zorganizowanych imprez, gdzie się odbyły, czego dotyczyły, ilość osób uczestniczących, ilość poniesionych środków
II.1.3. Organizowanie wystaw tematycznych i prelekcji na temat zasobu kulturowego gminy.	Czy i gdzie organizowano wystawy, czego dotyczyły, z kim współpracowano

Poza wyżej wymienionymi zadaniami gmina Włoszczowa planuje konkretne zadania w obszarze ochrony zabytków:

1. Planowana jest wymiana dachu w budynku Domu Oficjalistów w Nieznanowicach (poz. 46 Zał. do Załącznik do Zarządzenia Nr 0050.32.2019 Burmistrza Gminy Włoszczowa z dnia 16 kwietnia 2019 r. w zmieniające zarządzenie w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomości z terenu Gminy Włoszczowa).
2. Planowane są prace przy zabytkach w ramach realizacji projektu „Kompleksowej rewitalizacji centrum Włoszczowy - ukształtowania estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej, wpływającej na rozwój aktywności społecznej, rekreacji oraz przedsiębiorczości mieszkańców”.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- uchwały miejscowego samorządu odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego - prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Włoszczowa;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- dotacje wojewódzkie i powiatowe;
- dotacje gminne;
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW);
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- fundusze od fundacji;
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych, m.in. RPO, POIS;
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020;
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach** - co roku przyznawane są dotacje celowe na zadania publicznych z zakresu ochrony dóbr kultury, dotyczące prac zabezpieczających, konserwatorskich, remontowych, ekspertyz technicznych i konserwatorskich, badań architektonicznych i konserwatorskich - zabytków nieruchomych i ruchomych wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków. Regulamin oraz szczegóły dotyczące dotacji w danym roku znajdują się na stronie <http://www.wuoz.kielce.pl/p,108,dotacje-celowe>.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Radę Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Środki z budżetu Województwa Świętokrzyskiego - reguluje uchwała nr VII/121/11 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu samorządu województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze Województwa Świętokrzyskiego. Z budżetu Województwa Świętokrzyskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na terenie województwa świętokrzyskiego posiadającym istotne znaczenie historyczne, naukowe, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym.

Wysokość środków przeznaczonych na dofinansowanie realizacji zadań określa każdego roku uchwała budżetowa. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego każdego roku ogłosi termin rozpoczęcia i zakończenia naboru wniosków o dotację na dany rok budżetowy. Decyzję o udzieleniu dotacji podejmuje Sejmik Województwa Świętokrzyskiego w formie uchwały na wniosek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506) dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

Środki z budżetu gminy Włoszczowa - przyznawane są zgodnie z uchwałą nr IX/66/19 Rady Miejskiej we Włoszczowie z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze Gminy Włoszczowa.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- a) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- b) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- c) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- d) Architektura i budownictwo drewniane;
- e) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne;
- f) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczony kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura - Interwencje

Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Program „Niepodległa” na lata 2017 - 2021

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle; wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2019, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego

konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020**

Można wyróżnić trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;

- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie

horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

• Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020 opracowany został w grudniu 2014 r. Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 - 2020 jest programem operacyjnym finansowanym zarówno ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), jak i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Obszarem realizacji programu jest obszar województwa. Zgodnie z Umową Partnerstwa alokacja środków unijnych na Program wynosi 1 364 543 593,00EUR, w tym 980 704 066,00EUR EFRR i 383 839 527,00EUR EFS.

Zakres RPOWŚ 2014 - 2020 jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty. W programie znalazło się 11 osi priorytetowych, w tym Oś priorytetowa 4. Dziedzictwo naturalne i kulturowe, w ramach której wyznaczono priorytety inwestycyjne realizowane w ramach osi priorytetowej:

Priorytet inwestycyjny 5b. wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami.

Priorytet inwestycyjny 6a. inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie.

Priorytet inwestycyjny 6b. inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.

Priorytet inwestycyjny 6c. zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet inwestycyjny 6d. ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę.

10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Włoszczowa;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Włoszczowa.

Gmina Włoszczowa jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 9 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 1 obiekt wpisany jest do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 7).

Tabela nr 7. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków będących własnością lub współwłasnością gminy Włoszczowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NAZWA OBIEKTU
1	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego	ZAŁOŻENIE KRAJOBRAZ. Z POZOSTAŁOŚCIAMI PARKU
2	Czarnca	ul. Szkolna 16A	SZKOŁA
3	Kurzelów	ul. Brożka 7a	PRZEDSZKOLE
4	Nieznanowice	Nieznanowice 44	RZĄDCÓWKA w zespole pałacowo-parkowym i folwarcznym
5	Nieznanowice	Nieznanowice 45	DOM OFICJALISTÓW, ob. sklep w zespole pałacowo-parkowym i folwarcznym
6	Nieznanowice	Nieznanowice 46	OŚMIORAK, ob. budynek mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym i folwarcznym
7	Rząbiec	Rząbiec 22	DWÓR, ob. szkoła
8	Silpia Duża	Silpia Duża 1a (Gościencin)	SZKOŁA
9	Włoszczowa	ul. Partyzantów 24	BUDYNEK ZESPOŁU PLACÓWEK OŚWIATOWYCH NR 1

* obiekt zaznaczony na niebiesko wpisany jest do rejestru zabytków

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Wyrazem świadomej polityki gminy Włoszczowa w zakresie ochrony zabytków są działania aktywizujące właścicieli obiektów zabytkowych. Cel ten jest realizowany w drodze przydzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków. W ten sposób gmina realizuje zadanie własne rozumiane, jako dbałość o stan zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego oraz tworzy podstawy partnerstwa publiczno - prywatnego, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W ostatnich latach (2014 - 2018) na dotacje obiektów, których gmina nie jest właścicielem, przeznaczono **171 422,73 zł** (Tabela nr 8).

Tabela nr 8. Dotacje udzielone z budżetu gminy Włoszczowa w latach 2014 - 2018

ROK	OBIEKT	ZAKRES PRAC	KWOTA DOTACJI
2014	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Kurzelowie	remonty budowlane przy drewnianej kaplicy św. Anny obejmujące częściową wymianę pokrycia dachowego	20 000,00 zł
2014	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie	wymiana zużytych okien na drewniane, naprawę tynków i scalenie kolorystyczne elewacji w partiach przyokiennych, wykonanie nowych obórek blacharskich	97 000,00 zł
2015	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie	prace konserwatorskie obejmujące: sztukatorski i architektoniczny wystrój ścian kaplicy pld.	34 182,98 zł
2017	kościół Parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Kurzelowie	prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytku nieruchomym - kościele (obejmujące odnowienie drewnianych, neogotyckich drzwi głównych wejściowych do kościoła)	10 239,75 zł
2018	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP we Włoszczowie	Prace konserwatorskie trzech obrazów olejnych - zabytków ruchomych (obejmujące oczyszczenie powierzchni obrazów, usunięcie wtórnego werniksu i retuszy, uzupełnienie ubytków zaprawy, napięcie obrazów na nowe krosna, werniksowanie końcowe). Obrazy: „Ukrzyżowanie”, „Objawienie Matki Boskiej Św. Stanisławowi Kostce”, „Św. Antoni adorujący NM Pannę”.	10 000,00 zł

Niezwykle istotne jest, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2019 - 2022 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej.

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane;
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
15. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Włoszczowa;
16. Gminny program opieki nad zabytkami gminy Włoszczowa na lata 2014 - 2018;
17. Materiały konserwatorskie udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach;
18. Katalog zabytków sztuki w Polsce. T. III. woj. kieleckie, z. 12.pow. włoszczowski, red. J. Łoziński i B. Wolff, Warszawa 1966;
19. Mirowski R., Drewniane kościoły i dzwonnice Ziemi Świętokrzyskiej, ROSIOŚK, Kielce, 2002;
20. Janacek S., Z dziejów gminy włoszczowskiej, Włoszczowa 2004;
21. Janacek S., Włoszczowa zarys dziejów miasta do końca XVIII w., Włoszczowa 2007;
22. Janacek Stanisław (red), Czterechsetlecie urodzin Stefana Czarnieckiego, Włoszczowa 1999;
23. Chudziński Krzysztof, Park arboretum w Czarncy [w:] Włoszczowskie Zeszyty Historyczne nr 2/96, s. 53-57;
24. Hadamik Cz., Bebelno koło Włoszczowy- wieś i siedziba rycerska w wiekach średnich, Kielce 2004;
25. Hadamik Cz., Zabytki Powiatu Włoszczowskiego, Włoszczowa 2010;
26. Kiryk F., Urbanizacja Małopolski, Województwo Sandomierskie XIII-XVI w. Kielce 1994;
27. Słownik geograficzno - historyczny powiatu włoszczowskiego, red. S. Janacek, Włoszczowa 2005;
28. Hadamik Cz., Zabytki powiatu włoszczowskiego, Starostwo Powiatowe, Włoszczowa 2010;
29. Cenda B., Kościoły, kaplice i dzwonnice drewniane- województwo świętokrzyskie, Kraków 2012;
30. Szlaki turystyczne na terenie powiatu włoszczowskiego, opracowanie: Wydział Promocji i Rozwoju Starostwa Powiatowego we Włoszczowie, Włoszczowa 2017 r.;
31. www.michalpiorun.home.pl/page23.php?post=38;
32. www.wloszczowa.pl;
33. www.wloszczowa.eobip.pl;
34. www.powiat-wloszczowa.pl;

35. www.swietokrzyskie.pl;
36. www.sejmik.kielce.pl;
37. www.stat.gov.pl/gus;
38. www.isap.sejm.gov.pl;

12. Spis tabel i rysunków

1. Tabela nr 1. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Włoszczowa;
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy Włoszczowa;
3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy Włoszczowa;
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT;
5. Tabela nr 5. Zadania w ramach Priorytetu I;
6. Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu II;
7. Tabela nr 7. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków będących własnością lub współwłasnością gminy Włoszczowa;
8. Tabela nr 8. Dotacje udzielone z budżetu gminy Włoszczowa w latach 2014 - 2018;
9. Rys 1. Wyznaczony obszar rewitalizacji, źródło: Program Rewitalizacji Gminy Włoszczowa na lata 2016 - 2023.

13. Załączniki

Załącznik nr 1. Wykaz kart zabytków nieruchomych Gminy Włoszczowa wpisanych do rejestru zabytków i innych zabytków nieruchomych znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	LOKALIZACJA	NAZWA OBIEKTU	CZAS POWS TANIA	NR W REJESTRZE ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO	DATA WPISU DO REJESTRU
1	Bebelno Kolonia	Bebelno Kolonia	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI	1863r.		
2	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś	KOŚCIÓŁ w zespole kościoła par. p.w. Michała Archanioła, ob. p.w. Narodzenia NMP	drewn., 1745 r., dobud. zakrystii 1777 r., ponownie szalowany 1885 r., przedłużony ku zach., podmurowany i gruntownie restaur. (z dobud. kruchty zach. i sygnaturki) 1901 r.	417A	1956.10.02 1967.06.21.
3	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś	DZWONNICA w zespole kościoła par. p.w. Michała Archanioła, ob. p.w. Narodzenia NMP	drewn., 2 poł. XVIII w.	417A	1967.06.21.
4	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś	OGRODZENIE w zespole kościoła par. p.w. Michała Archanioła, ob. p.w. Narodzenia NMP	mur., 1911-1915		

5	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś 45	PLEBANIA w zespole kościoła par. p.w. Michała Archaniola, ob. p.w. Narodzenia NMP	mur., 1907-1911		
6	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY w zespole kościoła par. p.w. Michała Archaniola, ob. p.w. Narodzenia NMP	ok. 1745 r.		
7	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś 25A	KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA	mur., 2 ćw. XX w.		
8	Bebelno Wieś	Bebelno Wieś 99	DOM NR 99	mur., ok. 1930		
9	Boczkowice	Boczkowice 4	DWÓR w założeniu podworskim	mur., 2 poł. XIX w.	931A	1977.04.26.
10	Boczkowice	Boczkowice 4	PARK, SADY I ŁĄKI W OBRĘBIE KOMPOZYCJI w założeniu podworskim	XIX/XX w.	931A	1977.04.26
11	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego	ZAŁOŻENIE KRAJOBRAZOWE Z POZOSTAŁOŚCIAMI PARKU	ok.1840 r.	933 A	1957.12.17. 1977.04.23.
12	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego 2	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI	zał. przed 1852r.		
13	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego 26	KOŚCIÓŁ w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP i Św. Floriana	mur., 1640-1959, dobudowanie kruchty pld. 1825, przebud. na kaplicę po 1850, restaur. XIX-XX w. i 1923, zniszczony pożarem w 1956, odbud. 1957-1958	405 A	1932.12.16. 1947.11.11. 1967.06.21.
14	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego 26	DZWONNICA w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP i Św. Floriana	mur., 2 poł. XVII w., restaur. 1893-1905	405 A	1947.11.11. 1967.06.21.
15	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego 26	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY W GRANICACH OGRODZENIA w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP i Św. Floriana	zał. 1640 r.	79 A	1932.12.16. 1947.11.11.
16	Czarnca	ul. Stefana Czarnieckiego 26	OGRODZENIE w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP i Św. Floriana	mur., XIX/XX w.		
17	Czarnca	ul. Szkolna 16A	SZKOŁA	mur., 1938, arch. Wacław Borowiecki		
18	Danków Duży	Danków Duży na posesji nr 19b	KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA, ob. MB Częstochowskiej	mur., 1 poł. XIX w.		
19	Gościencin	Gościencin 1	DAWNA STAJNIA Z CZĘŚCIĄ MIESZKALNĄ w zespole osady młyńskiej	mur., przed 1900		
20	Gościencin	Gościencin 1	DOM MIESZKALNY w zespole osady młyńskiej	drew., przed 1900 r.		
21	Gościencin	Gościencin 1	MŁYN WRAZ Z WYPOSAŻENIEM w zespole osady młyńskiej	drew., przed 1900 r.		
22	Konieczno	Konieczno	KOŚCIÓŁ w zespole kościoła par. p.w. Nawiedzenia NMP	mur., 1796-1812, restaur. (z rozbudową prezbiterium) 1895-1902	647 A	1956.10.04. 1972.01.14.
23	Konieczno	Konieczno	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY w zespole kościoła par. p.w.	zał. 1796r.		

			Nawiedzenia NMP			
24	Konieczno	Konieczno	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI	Początek XIX w.		
25	Konieczno	Konieczno (w sąsiedztwie posesji nr 121)	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI „STARY”	XIII w.		
26	Konieczno	Konieczno 140	DOM PARAFIALNY NR 140 w zespole kościoła par. p.w. Nawiedzenia NMP	drewn., pocz. XX w.		
27	Kurzelów	Kurzelów	UKŁAD URBANISTYCZNY	XIII-XIX w.		
28	Kurzelów	ul. Brożka 7a	PRZEDSZKOLE	mur., 1937r.		
29	Kurzelów	ul. Sienkiewicza	KAPLICA P.W. ŚW. ANNY NA CMENTARZU GRZEBALNYM w zespole cmentarza par.	drewn., 1 poł. XVII w.	788 A	1972.09.16.
30	Kurzelów	ul. Sienkiewicza	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI w zespole cmentarza par.	zał. 1791		
31	Kurzelów	ul. Sienkiewicza 3	KOŚCIÓŁ w zespole kościoła kol. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur., 1360, zakrystia oraz kaplica dobudowane w XVII w., remont i nadbudowa szczytu 1780, kruchta dobud. 1887-1892, gruntowna restauracja 1924-1935	401 A	1956.10.16. 1967.06.21.
32	Kurzelów	ul. Sienkiewicza 3	DZWONNICA w zespole kościoła parafialnego (kol.) p.w. Wniebowzięcia NMP	drewn., XVII/XVIII w., zawalona w 1946r., rekonstruowana	A.934/2	2016.12.08.
33	Kurzelów	ul. Sienkiewicza 3	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY w zespole kościoła kol. p.w. Wniebowzięcia NMP	I połowa XII w.		
34	Kurzelów	ul. Sienkiewicza 6	Leśniczówka	drewn., ok. poł. XIX w.		
35	Kuzki	Kuzki Na działce nr 53	KAPLICZKA PRZYDROŻNA	mur., 1 poł. XIX w.		
36	Łachów	Łachów (obok posesji Nr 76)	KAPLICZKA PRZYDROŻNA	mur., 1 poł. XX w.		
37	Nieznanowice	Nieznanowice 23 (Martynnik)	LEŚNICZÓWKA	mur., 4 ćw. XIX w.		
38	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 139/37	PARK w zespole pałacowo-parkowym i folwarcznym	XVIII w. przekomponowany i powiększony ok.1870r., częściowo przekomponowany na pocz. XX w.	654 A	1957.12.18.
39	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 139/37	RUINA PAŁACU w zespole pałacowo-parkowym i folwarcznym	mur., 2 ćw. XIX w. i 3 lub 4 ćw. XIX w.	Na terenie parku wpisanego do rejestru zabytków nr rej.: 654A	1957.12.18
40	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 139/37	RUINA OFICYNY w zespole pałacowo-parkowym i	mur., 3 lub 4 ćw. XIX w.	Na terenie parku wpisanego	1957.12.18

			folwarczym		do rejestru zabytków nr rej.: 654A	
41	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 139/37	POZOSTAŁOŚCI OGRODZENIA Z BRAMAMI (PÓŁN. I POŁUDN.- WSCH. Z KOWALSKIMI WROTAMI) w zespole pałacowo- parkowym i folwarczym	mur., 2 ćw. XIX w., XIX/XX w.	Na terenie parku wpisanego do rejestru zabytków nr rej.: 654A	1957.12.18
42	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 139/37	NIECKA FONTANNY w zespole pałacowo-parkowym i folwarczym	mur., XIX/XX w. (dwie analogiczne na półn. od pałacu zasypane)	Na terenie parku wpisanego do rejestru zabytków nr rej.: 654A	1957.12.18.
43	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 143/4	POFOLWARCZNE ZABUDOWANIA GOSPODARCZE (STAJNIA, OBORA, STODOŁA, MAGAZYN) w zespole pałacowo-parkowym i folwarczym	mur., 2 poł. XIX w.		
44	Nieznanowice	Nieznanowice Działka nr 140	MŁYN w zespole pałacowo- parkowym i folwarczym	mur., XIX/XX w.		
45	Nieznanowice	Nieznanowice 44	RZĄDCÓWKA, ob. dom nr 44 w zespole pałacowo-parkowym i folwarczym	mur., XIX/XX w.		
46	Nieznanowice	Nieznanowice 45	DOM OFICJALISTÓW, ob. sklep nr 45 w zespole pałacowo- parkowym i folwarczym	mur., XIX/XX w., przebud. i ocieplony		
47	Nieznanowice	Nieznanowice 46	OŚMIORAK, ob. budynek mieszkalny nr 46 w zespole pałacowo-parkowym i folwarczym	mur., 2 poł. XIX w.		
48	Rogienice	Rogienice Część działki nr 155/1, 152/5	PARK w założeniu popołwarczym	2 poł. XVIII w. przekomponowany XIX/XX w.	936 A	1977.04.26.
49	Rogienice	Rogienice Część działki nr 155/1	CZĘŚĆ GOSPODARZA Z ZABUDOWANIAM I SADEM w założeniu popołwarczym	II poł. XVIII-XIX/XX w.	936 A	1977.04.26.
50	Rogienice	Rogienice Część działki nr 155/1	STAW ZGROBLAMI w założeniu popołwarczym	XVIII-XIX w.	936 A	1977.04.26.
51	Rogienice	Rogienice	Cmentarz epidemiczny	Poł. XIX w.		
52	Silpia Duża	Silpia Duża 1a (Gościencin)	SZKOŁA	mur., 1936r.		
53	Rząbiec	Rząbiec 22	DWÓR, ob. szkoła, mur. przebudowany)	mur., ok. 1920r., przebudowany		
54	Włoszczowa	Włoszczowa	UKŁAD URBANISTYCZNY	XVI/XIX w.		
55	Włoszczowa	ul. Jana III Sobieskiego (ul. Ogrodowa)	CMENTARZ ŻYDOWSKI	1 poł. XVIII w.		
56	Włoszczowa	ul. Kilińskiego 1	DOM NR 1	mur., 2 poł. XIX w.		
57	Włoszczowa	ul. Kilińskiego 2	DOM NR 2	mur., 2 poł. XIX w.		
58	Włoszczowa	ul. Kilińskiego 3	DOM NR 3	mur., k. XIX w.		
59	Włoszczowa	ul. Kilińskiego 4	DOM NR 4	mur., 2 poł. XIX w.		
60	Włoszczowa	ul. Kilińskiego 24	DOM NR 24	mur., k. XIX w.		
61	Włoszczowa	ul. Koniecpolska 40	BUDYNEK ZESPOŁU SZKOŁ PONADGIMNAZJALNYCH NR 2 IM.	mur., I. 30 XX w.		

			HETMANA STEFANA CZARNIECKIEGO			
62	Włoszczowa	ul. Konopnickiej 3 (róg z ul. Mleczarską), (dz. ewid. nr 1038/2)	LEŚNICZÓWKA, ob. dom nr 3	drewn., 2 poł. XIX w.		
63	Włoszczowa	ul. Konopnickiej 4 i 6	DOM NR 4 I 6	drewn., 2 poł. XIX w.		
64	Włoszczowa	ul. Kościuszki 2 (róg z ul. Jana III Sobieskiego)	DOM NR 2	mur., XIX/ XX w.		
65	Włoszczowa	ul. Kościuszki 8 (róg z ul. Kilińskiego)	DOM NR 8	mur., k. XIX w.		
66	Włoszczowa	ul. Kościuszki 10 (róg z ul. Kilińskiego)	Dom Nr 10	mur., k. XIX w.		
67	Włoszczowa	ul. Kościuszki 13	BUDYNEK POCZTY	mur., pocz. XX w.		
68	Włoszczowa	ul. Partyzantów	KAPLICA P.W. WSZYSTKICH ŚW. w zespole cmentarza par.	mur., 1786r., gruntownie restaurowana w l. 1868-1875 i 1949	535 A	1970.01.02.
69	Włoszczowa	ul. Partyzantów	OGRODZENIE Z BRAMĄ w zespole cmentarza par.	mur., 4 ćw. XIX w.		
70	Włoszczowa	ul. Partyzantów	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI w zespole cmentarza par.	zał. 1596r.		
71	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	KOŚCIÓŁ w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur., 3 ćw. XVII w., przebud. XIX w.	430 A	1956.10.02 1967.06.21
72	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	PLEBANIA w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur., poł. XIX w.	430 A	1967.06.21
73	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	OGRODZENIE KOŚCIOŁA Z BRAMAMI w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur. i mur.-żel., 4 ćw. XIX w.		
74	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	KOSTNICA (PÓŁN.-ZACH. NAROŻNIK OGRODZENIA) w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP ²⁾	mur., 4 ćw. XIX w.		
75	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	PODDACH (PRZY ZACH. CZĘŚCI OGRODZENIA) w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	drewn., 4 ćw. XIX w.		
76	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	POZOSTAŁOŚCI DZWONNICY (PRZY POŁUD. CZĘŚCI OGRODZENIA) w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur., XVIII w.		
77	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	STRÓŻÓWKA PRZY PLEBANII w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur., 2 poł. XIX w.		
78	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	ARKADOWA BRAMA ŁĄCZĄCA PLEBANIĘ ZE STRÓŻÓWKĄ w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	mur., 2 poł. XIX w.		
79	Włoszczowa	ul. Partyzantów 3	CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY w zespole kościoła par. p.w. Wniebowzięcia NMP	XV w.		
80	Włoszczowa	ul. Partyzantów 24	BUDYNEK ZESPOŁU PLACÓWEK OŚWIATOWYCH NR 1	mur., 1924 r.		
81	Włoszczowa	ul. Partyzantów 109	DOM 109	mur., pocz. XX w.		

82	Włoszczowa	Plac Wolności 10	DOM NR 10	mur., k. XIX w.		
83	Włoszczowa	Plac Wolności 11	DOM NR 11	mur., k. XIX w.		
84	Włoszczowa	Plac Wolności 19	DOM NR 19	mur., k. XIX w.		
85	Włoszczowa	Plac Wolności 20	DOM NR 20	mur., k. XIX w.		
86	Włoszczowa	Plac Wolności 23 i 24	DOM NR 23 i 24	mur., k. XIX w.		
87	Włoszczowa	ul. Podzamcze	POZOSTAŁOŚCI ZAŁOŻENIA OBRONNEGO Z FOSĄ z pozostałości założenia obronnego i zespołu dworskiego (Włoszczowa Podzamcze)	ziemne, pocz. XVI w.		
88	Włoszczowa	ul. Podzamcze	POZOSTAŁOŚCI PARKU z pozostałości założenia obronnego i zespołu dworskiego (Włoszczowa Podzamcze)	XVIII w. przekształcony ok. XIX w. i 1 ćw. XX w.		
89	Włoszczowa	ul. Podzamcze	PIWNICE DAWNEGO DWORU z pozostałości założenia obronnego i zespołu dworskiego (Włoszczowa Podzamcze)	mur. 1525-1527		
90	Włoszczowa	ul. Podzamcze 15	OFICYNIA z pozostałości założenia obronnego i zespołu dworskiego (Włoszczowa Podzamcze)	mur., XVIII/XIX w., przebud.		
91	Włoszczowa	ul. Podzamcze 22 i 24	OFICYNIA z pozostałości założenia obronnego i zespołu dworskiego (Włoszczowa Podzamcze)	mur., XVIII/XIX w., przebud.		
92	Włoszczowa	ul. Przedborska 1 (róg z ul. Sienkiewicza)	DOM NR 1	mur., pocz. XX w.		
93	Włoszczowa	ul. Sienkiewicza 1 (róg z Pl. Wolności)	DOM NR 1	mur., k. XIX w.		
94	Włoszczowa	ul. Sienkiewicza 4	DOM NR 4	mur., pocz. XX w.		
95	Włoszczowa	ul. Sienkiewicza 27	DOM NR 27	mur., k. XIX w.		
96	Włoszczowa	ul. Sienkiewicza 29	DOM NR 29	mur. k. XIX w.		
97	Włoszczowa	ul. Świeża 8	DOM NR 8	mur., k. XIX w.		
98	Włoszczowa	ul. Świeża 15 (róg z ul. Jana III Sobieskiego)	DOM NR 15	mur., 2 poł. XIX w.		
99	Włoszczowa	ul. Świeża 24	DOM NR 24	mur., 2 poł. XIX w.		

Załącznik nr 2. Wykaz kart stanowisk archeologicznych gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Włoszczowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI/ NA OBSZARZE, OBSZAR AZP
1	Gościencin	1/8, AZP 85-55
2	Gościencin	2/9 karta 1, AZP 85-55
3	Gościencin	2/9 karta 2, AZP 85-55
4	Gościencin	3/10 karta 1, AZP 85-55
5	Gościencin	3/10 karta 2, AZP 85-55
6	Gościencin	4/11 karta 1, AZP 85-55
7	Gościencin	4/11 karta 2, AZP 85-55
8	Gościencin	5/12 karta 1, AZP 85-55
9	Gościencin	5/12 karta 2, AZP 85-55
10	Gościencin	6/13, AZP 85-55
11	Gościencin	7/14, AZP 85-55
12	Gościencin	8/15, AZP 85-55

13	Gościencin	9/16, AZP 85-55
14	Gościencin	10/17, AZP 85-55
15	Gościencin	11/18, AZP 85-55
16	Gościencin	12/19, AZP 85-55
17	Gościencin	13/20, AZP 85-55
18	Gościencin	14/21, AZP 85-55
19	Gościencin	15/22, AZP 85-55
20	Gościencin	16/23, AZP 85-55
21	Gościencin	17/24, AZP 85-55
22	Gościencin	18/25, AZP 85-55
23	Gościencin	19/54, AZP 85-55
24	Gościencin	20/55, AZP 85-55
25	Gościencin	21/56, AZP 85-55
26	Gościencin	22/57, AZP 85-55
27	Gościencin	23/58, AZP 85-55
28	Gościencin	24/59, AZP 85-55
29	Jeżowice	4/4, AZP 85-55
30	Kurzelów	47/5, AZP 85-55
31	Kurzelów	48/6, AZP 85-55
32	Kurzelów	49/7, AZP 85-55
33	Silpia Duża	2/42, AZP 85-55
34	Silpia Duża	3/43, AZP 85-55
35	Silpia Duża	4/44, AZP 85-55
36	Silpia Duża	5/45, AZP 85-55
37	Silpia Duża	6/46, AZP 85-55
38	Silpia Duża	7/47, AZP 85-55
39	Silpia Duża	8/48, AZP 85-55
40	Silpia Duża	9/49, AZP 85-55
41	Silpia Duża	10/50, AZP 85-55
42	Silpia Duża	11/51, AZP 85-55
43	Danków Duży	1/47, AZP 85-56
44	Danków Duży	2/48, AZP 85-56
45	Danków Duży	3/49, AZP 85-56
46	Danków Duży	4/50, AZP 85-56
47	Danków Duży	5/51, AZP 85-56
48	Danków Duży	6/52, AZP 85-56
49	Danków Duży	7/53, AZP 85-56
50	Danków Duży	8/54, AZP 85-56
51	Danków Duży	9/55, AZP 85-56
52	Danków Duży	10/56, AZP 85-56
53	Danków Duży	11/57, AZP 85-56
54	Danków Duży	12/58, AZP 85-56
55	Danków Duży	13/59, AZP 85-56
56	Danków Duży	14/60, AZP 85-56
57	Danków Mały	1/61, AZP 85-56
58	Danków Mały	2/62, AZP 85-56
59	Danków Mały	3/63, AZP 85-56
60	Danków Mały	4/64, AZP 85-56
61	Danków Mały	5/65, AZP 85-56
62	Kurzelów	1/1, AZP 85-56
63	Kurzelów	2/2 karta 1, AZP 85-56

64	Kurzelów	2/2 karta 2, AZP 85-56
65	Kurzelów	3/3, AZP 85-56
66	Kurzelów	4/4, AZP 85-56
67	Kurzelów	5/5, AZP 85-56
68	Kurzelów	6/6, AZP 85-56
69	Kurzelów	7/7, AZP 85-56
70	Kurzelów	8/8, AZP 85-56
71	Kurzelów	9/9, AZP 85-56
72	Kurzelów	10/10, AZP 85-56
73	Kurzelów	11/11, AZP 85-56
74	Kurzelów	12/12, AZP 85-56
75	Kurzelów	13/13, AZP 85-56
76	Kurzelów	14/14, AZP 85-56
77	Kurzelów	15/15, AZP 85-56
78	Kurzelów	16/16, AZP 85-56
79	Kurzelów	17/17, AZP 85-56
80	Kurzelów	18/18, AZP 85-56
81	Kurzelów	19/19, AZP 85-56
82	Kurzelów	20/20, AZP 85-56
83	Kurzelów	21/21, AZP 85-56
84	Kurzelów	22/22, AZP 85-56
85	Kurzelów	23/23, AZP 85-56
86	Kurzelów	24/24, AZP 85-56
87	Kurzelów	25/25, AZP 85-56
88	Kurzelów	26/26, AZP 85-56
89	Kurzelów	27/27, AZP 85-56
90	Kurzelów	28/28, AZP 85-56
91	Kurzelów	29/29, AZP 85-56
92	Kurzelów	30/30, AZP 85-56
93	Kurzelów	31/31, AZP 85-56
94	Kurzelów	32/32, AZP 85-56
95	Kurzelów	33/33, AZP 85-56
96	Kurzelów	34/34, AZP 85-56
97	Kurzelów	35/35, AZP 85-56
98	Kurzelów	36/36, AZP 85-56
99	Kurzelów	37/37, AZP 85-56
100	Kurzelów	38/38, AZP 85-56
101	Kurzelów	39/39, AZP 85-56
102	Kurzelów	40/40, AZP 85-56
103	Kurzelów	41/41, AZP 85-56
104	Kurzelów	42/42, AZP 85-56
105	Kurzelów	43/43, AZP 85-56
106	Kurzelów	44/44, AZP 85-56
107	Kurzelów	45/45, AZP 85-56
108	Kurzelów	46/46, AZP 85-56
109	Międzylesie	1/90, AZP 85-56
110	Międzylesie	2/91 karta 1, AZP 85-56
111	Międzylesie	2/91 karta 2, AZP 85-56
112	Międzylesie	3/92 karta 1, AZP 85-56
113	Międzylesie	3/92 karta 2, AZP 85-56
114	Międzylesie	4/93 karta 1, AZP 85-56

115	Międzyzylesie	4/93 karta 2, AZP 85-56
116	Międzyzylesie	5/94, AZP 85-56
117	Międzyzylesie	6/95, AZP 85-56
118	Międzyzylesie	7/96, AZP 85-56
119	Międzyzylesie	8/97, AZP 85-56
120	Międzyzylesie	9/98, AZP 85-56
121	Międzyzylesie	10/99, AZP 85-56
122	Międzyzylesie	11/100, AZP 85-56
123	Międzyzylesie	12/101, AZP 85-56
124	Motyczno	9/87, AZP 85-56
125	Motyczno	10/88, AZP 85-56
126	Motyczno	11/89, AZP 85-56
127	Włoszczowa	22/66, AZP 85-56
128	Włoszczowa	23/67, AZP 85-56
129	Włoszczowa	24/68, AZP 85-56
130	Włoszczowa	25/69, AZP 85-56
131	Włoszczowa	26/70, AZP 85-56
132	Włoszczowa	27/71, AZP 85-56
133	Włoszczowa	28/72, AZP 85-56
134	Włoszczowa	29/73, AZP 85-56
135	Włoszczowa	30/74, AZP 85-56
136	Włoszczowa	31/75, AZP 85-56
137	Włoszczowa	32/76, AZP 85-56
138	Włoszczowa	33/77, AZP 85-56
139	Włoszczowa	34/78, AZP 85-56
140	Włoszczowa	35/79, AZP 85-56
141	Włoszczowa	36/80, AZP 85-56
142	Włoszczowa	37/81, AZP 85-56
143	Włoszczowa	38/82, AZP 85-56
144	Włoszczowa	39/83, AZP 85-56
145	Włoszczowa	40/84, AZP 85-56
146	Włoszczowa	41/85, AZP 85-56
147	Włoszczowa	42/86, AZP 85-56
148	Motyczno- Biadaszek	4/11, AZP 85-57
149	Motyczno- Kotowie	1/8, AZP 85-57
150	Motyczno- Kotowie	2/9, AZP 85-57
151	Motyczno- Kotowie	3/10, AZP 85-57
152	Motyczno- Pisaki	5/12, AZP 85-57
153	Motyczno- Pisaki	6/13, AZP 85-57
154	Motyczno- Pisaki	7/14, AZP 85-57
155	Motyczno- Pisaki	8/15, AZP 85-57
156	Włoszczowa	4/1, AZP 85-57
157	Włoszczowa	5/2, AZP 85-57
158	Włoszczowa	6/3, AZP 85-57
159	Włoszczowa	7/4, AZP 85-57
160	Włoszczowa	8/5, AZP 85-57
161	Włoszczowa	9/6, AZP 85-57
162	Włoszczowa	10/7, AZP 85-57
163	Włoszczowa	20/23 karta 1, AZP 85-57
164	Włoszczowa	20/23 karta 2, AZP 85-57
165	Włoszczowa	21/24, AZP 85-57

217	Włoszczowa	12/32, AZP 86-56
218	Włoszczowa	13/33, AZP 86-56
219	Włoszczowa	14/34, AZP 86-56
220	Włoszczowa	15/35, AZP 86-56
221	Włoszczowa	16/36, AZP 86-56
222	Włoszczowa	17/37, AZP 86-56
223	Nieznanowice	1/1, AZP 86-57
224	Nieznanowice	2/2, AZP 86-57
225	Nieznanowice	3/3, AZP 86-57
226	Nieznanowice	4/4, AZP 86-57
227	Nieznanowice	5/5, AZP 86-57
228	Nieznanowice	6/6, AZP 86-57
229	Rząbiec	1/7, AZP 86-57
230	Rząbiec	2/8, AZP 86-57
231	Rząbiec	3/9, AZP 86-57
232	Rząbiec	4/10, AZP 86-57
233	Włoszczowa	2/24 karta 1, AZP 86-57
234	Włoszczowa	2/24 karta 2, AZP 86-57
235	Włoszczowa	3/25 karta 1, AZP 86-57
236	Włoszczowa	3/25 karta 2, AZP 86-57
237	Włoszczowa	18/26, AZP 86-57
238	Włoszczowa	19/27, AZP 86-57
239	Wola Wiśniowa	1/11, AZP 86-57
240	Wola Wiśniowa	2/12, AZP 86-57
241	Wola Wiśniowa	3/13, AZP 86-57
242	Wola Wiśniowa	4/14, AZP 86-57
243	Wola Wiśniowa	5/15, AZP 86-57
244	Wola Wiśniowa	6/16, AZP 86-57
245	Wola Wiśniowa	7/17, AZP 86-57
246	Wola Wiśniowa	8/18, AZP 86-57
247	Wola Wiśniowa	9/19, AZP 86-57
248	Wola Wiśniowa	10/20, AZP 86-57
249	Wola Wiśniowa	11/21, AZP 86-57
250	Wola Wiśniowa	12/22, AZP 86-57
251	Wola Wiśniowa	13/23, AZP 86-57
252	Wymysłów	1/1, AZP 86-58
253	Bebelno	14/17, AZP 87-56
254	Bebelno	15/18, AZP 87-56
255	Bebelno	16/19, AZP 87-56
256	Bebelno	17/20, AZP 87-56
257	Bebelno	18/21, AZP 87-56
258	Bebelno	19/22, AZP 87-56
259	Czarnca	1/30, AZP 87-56
260	Czarnca	2/31, AZP 87-56
261	Czarnca	12/32, AZP 87-56
262	Czarnca	13/33, AZP 87-56
263	Czarnca	14/34, AZP 87-56
264	Czarnca	15/35, AZP 87-56
265	Czarnca	16/36, AZP 87-56
266	Czarnca	17/37, AZP 87-56
267	Czarnca	18/38, AZP 87-56

268	Czarnca	19/39, AZP 87-56
269	Czarnca	20/40, AZP 87-56
270	Czarnca	21/41, AZP 87-56
271	Czarnca	22/42, AZP 87-56
272	Czarnca	23/43, AZP 87-56
273	Czarnca	24/44, AZP 87-56
274	Czarnca	25/45, AZP 87-56
275	Czarnca	26/46, AZP 87-56
276	Kąty	1/23, AZP 87-56
277	Kąty	2/24, AZP 87-56
278	Kąty	3/25, AZP 87-56
279	Kąty	4/26, AZP 87-56
280	Kąty	5/27, AZP 87-56
281	Kąty	6/28, AZP 87-56
282	Kąty	7/29, AZP 87-56
283	Bebelno	20/1, AZP 87-57
284	Bebelno	21/2, AZP 87-57
285	Bebelno	22/3, AZP 87-57
286	Boczkowice	2/10, AZP 87-57
287	Boczkowice	3/11, AZP 87-57
288	Konieczno	1/15, AZP 87-57
289	Konieczno	2/16, AZP 87-57
290	Konieczno	3/17, AZP 87-57
291	Konieczno	4/18, AZP 87-57
292	Konieczno	5/19, AZP 87-57
293	Konieczno	6/20, AZP 87-57
294	Konieczno	7/21, AZP 87-57
295	Ludwinów	1/4, AZP 87-57
296	Ludwinów	2/5, AZP 87-57
297	Ogarka	1/12, AZP 87-57
298	Ogarka	4/13, AZP 87-57
299	Rogienice	1/6, AZP 87-57
300	Rogienice	2/7, AZP 87-57
301	Rogienice	3/8, AZP 87-57
302	Rogienice	4/9, AZP 87-57
303	Przygradów	1/6, AZP 87-58
304	Przygradów	2/7, AZP 87-58
305	Przygradów	3/8, AZP 87-58
306	Bebelno	1/60, AZP 88-57
307	Bebelno	2/61, AZP 88-57
308	Bebelno	3/62, AZP 88-57
309	Bebelno	4/63, AZP 88-57
310	Bebelno	5/64, AZP 88-57
311	Bebelno	6/65, AZP 88-57
312	Bebelno	7/66, AZP 88-57
313	Bebelno	8/67, AZP 88-57
314	Bebelno	9/68, AZP 88-57
315	Bebelno	10/69, AZP 88-57
316	Bebelno	11/70, AZP 88-57
317	Bebelno	12/71, AZP 88-57
318	Bebelno	13/72, AZP 88-57

319	Boczkowice	1/34, AZP 88-57
320	Dąbie	1/7, AZP 88-57
321	Dąbie	2/8, AZP 88-57
322	Dąbie	3/9 karta 1, AZP 88-57
323	Dąbie	3/9 karta 2, AZP 88-57
324	Dąbie	4/10, AZP 88-57
325	Dąbie	5/11 karta 1, AZP 88-57
326	Dąbie	5/11 karta 2, AZP 88-57
327	Dąbie	6/12, AZP 88-57
328	Dąbie	7/13, AZP 88-57
329	Dąbie	8/14, AZP 88-57
330	Dąbie	9/15 karta 1, AZP 88-57
331	Dąbie	9/15 karta 2, AZP 88-57
332	Dąbie	10/16, AZP 88-57
333	Dąbie	11/17 karta 1, AZP 88-57
334	Dąbie	11/17 karta 2, AZP 88-57
335	Dąbie	12/18 karta 1, AZP 88-57
336	Dąbie	12/18 karta 2, AZP 88-57
337	Dąbie	13/19 karta 1, AZP 88-57
338	Dąbie	13/19 karta 2, AZP 88-57
339	Dąbie	14/20 karta 1, AZP 88-57
340	Dąbie	14/20 karta 2, AZP 88-57
341	Dąbie	15/21 karta 1, AZP 88-57
342	Dąbie	15/21 karta 2, AZP 88-57
343	Dąbie	16/22 karta 1, AZP 88-57
344	Dąbie	16/22 karta 2, AZP 88-57
345	Dąbie	17/23, AZP 88-57
346	Dąbie	18/24, AZP 88-57
347	Dąbie	19/25, AZP 88-57
348	Dąbie	20/26, AZP 88-57
349	Dąbie	21/27, AZP 88-57
350	Dąbie	22/28, AZP 88-57
351	Dąbie	23/29, AZP 88-57
352	Dąbie	24/30, AZP 88-57
353	Dąbie	25/31, AZP 88-57
354	Dąbie	26/32, AZP 88-57
355	Dąbie	27/33, AZP 88-57
356	Dąbie	28/73, AZP 88-57

* obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

Przewodniczący Rady Miejskiej

Grzegorz Dudkiewicz